

KUSTBON

NR 4
DECEMBER
2000
ÅRGÅNG
57

FÖRBINDESELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av
ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin
Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm.
Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85.
Hemsida: www.algonet.se/~song
E-post: song@algonet.se

2001 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 320 kr helår.
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6.

Annonspriser:

1/1 sida (170 x 260 mm) 1.650:-, 1/2 sida (170 x 128) mm 900:-,
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 650:-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 400:-,
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 550:-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 350:-,
dödsannonser 400:-, bilaga minimum 1.000:-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck Stockholm 2000

INNEHÅLL

2. Ledaren av *Sven Salin*
3. Kåseri på nuckömål av *Elmar Nyman*
5. Hembygdsgdagen av *Peter Nylander*
5. Kulturstipendiaterna av *Göran Hoppe*
7. Gåva till Aiboland av *Tiia Derblom Anderson*
8. Bygg rätt i svenskbygden av *Peter Nylander*
11. Rågöbröllopet i Hapsal av *Einar Mählberg*
14. Teaterbesök på Nuckö av *Tiia Derblom Anderson*
15. Dikt Moa av *Lena Melin*
15. En pubafton på SOV av *Mattias Reinholdson*
16. Välkommen herr president av *Agneta Klitter*
18. Utgrävningar på Nuckö av *Peter Nylander*
19. Svenskbysidan Redaktör *Jörgen Hedman*
20. Nargöpojarkarna av *Kristina Rosen och Margit Rosen Norlin*
21. Ny bildgåta: Varifrån kommer båten?
av *Hjalmar Stenberg*
22. Kyrkodagen av *Margit Rosen Norlin*
23. Att rädda ett gammalt timmerhus av *Alar Schönberg*
23. Annonser: Vårens SOV-seminarier
24. Föreningsinformation
26. Utställning om estlandssvensk sjöfart av *Juta Holst*
27. Bokanmälan
27. Estlandssvenskar i svensk press av *Mattias Reinholdson*
28. Debattsvar: Vipall, Vippal o s v av *Göran Hoppe*
29. Dödsannonser
30. Diverse notiser och familjenytt
31. Bemärkelsedagar

OMSLAGSFOTO: *Lars Mattson, Öregrund.*

*Brudparet på årets Rågöbröllop på Aiboland i Hapsal.
Bruden Anna Pellas morföräldrar härstammar från
Dampäs-Ri gården, Bisagid-byn Stora Rågö och brud-
gummen Erik Söderbergs farmor är född på Espesgården,
Storbyn Lilla Rågö.*

De estlandssvenska kyrkornas inventarier

När det stora flertalet estlandssvenskar lämnade Estland i slutskedet av andra världskriget, var det för dem naturligt att försöka rädda över till Sverige så mycket som möjligt av kyrkornas inventarier och församlingarnas arkiv. Vid ankomsten hit anhöll respektive församling om att få överlämna inventarier och arkiv till den av regeringen tillsatta Kommittén för estlandssvenskarna, som tog materialet i säkert förvar.

När Kommittén för estlandssvenskarna upphörde med sin verksamhet, blev det nödvändigt att utreda ägandeförhållandena till de föremål som deponerats hos Kommittén och ordna en mera permanent förvaring. Den utredning som företogs 1973 konstaterade att de till Sverige räddade föremålen tillhörde respektive församling och att det var församlingarnas kyrkoråd som hade ansvaret för föremålen. Både församlingarnas förtroendemän och Svenska Odlingens Vänner förordade emellertid att kyrkornas inventarier skulle deponeras i Statens Historiska Museum och arkiven i Riksarkivet. Elmar Nyman hade som Estlandsutskottets ombud ansvar för de estlandssvenska depositionerna i Riksarkivet. Han har upprättat en promemoria över den historiska bakgrunden, på vilken jag bygger denna artikel.

Av ”depositionsinstrumentet”, som är undertecknat den 14 december 1973 av Sveriges riksantikvarie Roland Pålsson och chefen för Historiska Museets medeltidsavdelning Aron Andersson, framgår att museet mottagit som deposition tills vidare kyrkoinventarier från S:t Mikael's kyrka i Reval, från Vormsö kyrka, Runö kyrka och Rikulls kapell. Det är alltså tydligt att föremålen är deponerade i museet men inte skänkta till museet. Vem äger dessa föremål nu?

Frågan har blivit aktuell genom att bland andra Svenska S:t Mikael's Församling i Tallinn har bett att återfå åtminstone en del av de kyrkliga inventarier som deponerats i Historiska Museet. Liknande framställningar kan komma från de andra estlandssvenska församlingarna. Om det är klart att Museet inte äger föremålen vem är då ägare och har rätt att besluta om återlämning av föremålen? Estlandsutskottet har upphört och församlingarnas kyrkoråd existerar knappast längre här i Sverige. Även om SOV var med om själva deponeringen kan SOV aldrig sägas ha ägt föremålen.

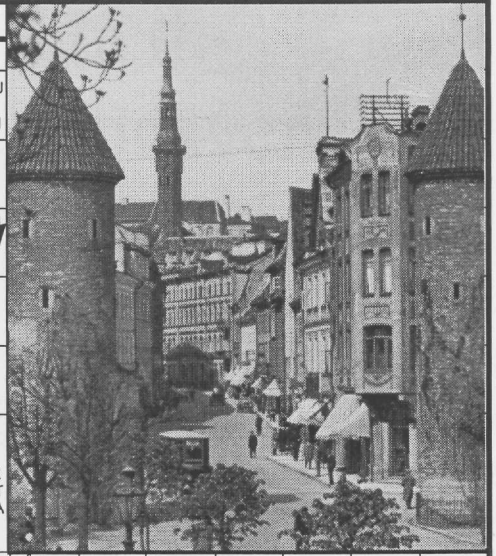
Knäckfrågan är enligt min uppfattning huruvida de församlingar som nu etablerats i Estlands svenskbygder – inklusive Svenska S:t Mikael's Församling i Tallinn – är en direkt fortsättning på de tidigare församlingarna, som har återupptagit sin verksamhet när Estland blev fritt, eller om de är att betrakta som nyetableringar – låt vara under samma namn. Om det är så att det råder kontinuitet mellan tiden före 1944/45 och nu, det vill säga det är samma församlingar som efter Estlands frigörelse har kunnat återuppta sin verksamhet, då borde också kyrkoinventarierna återlämnas till de rättmätiga ägarna. Estland har ju överhuvud velat återställa ägandeförhållandena som de var före kriget.

Å andra sidan lämnade huvuddelen av församlingarnas

Julkrysset 2000

VANLIG BELLIS- ART	BEKANT HUVUD- STAD	HAR SINA VISARE	SEMES- TERAN- LÄGG- NINGAR	SIXTEN, DIRI- GENT	KAN HA FÖR AFFÄR- ER	UNGA DAMER	ÅRSTID	MÅN- FAS	STILLAR VÄRK							
ÅT VILKET HÅLL											BLIR JU SEG- RAREN					
							MANS- NAMN MÄTT PÅ VÄG									
TJUTER VID LUFF- ANFALL		FÅR MAN BE OM OBEKANT						TRÅ- KÄRL FINSK STAD								
							GÖR HÅLL									
KON- TROLL- MÖJLIG- HET		CROSBY PROTEST PÅ JOBB			ILLA- SINNA- DE		HAR 1300- TALS- KYRKA	FÖRE BETA								
					HÅKE				DEN HAR SIN FÅRA		DEN OM- FATTAR OFTAST MÅNGA ÄR					
HAR STORA FALL							ORT VID HEL- SING- BORG									
GRUV- GÅNG	KORT FÖR TRAPFOR STEN- HÖGAR			AVGÖR I TENNIS- MATCH		BOK- STAV NR 18		EN FÖR- WARD TRÄD		ÄTER-	HÖGST I LÄGRET	ÄR DET SOM ÄR FEL	KINA- MÄTT	REDEN	SLÄK- TINGAR	
			RACH- MANI- NOV TYENNE						BARN- LIG				BÄSTE BRODER HAR KALVAT			
DÄR GÅR SOLEN IUPP					HÄST- BAK? VART TYG					KRÅK- FÅGLAR NYKTER ORDEN						
KAST- RERAD TJUR				VISAR LÄGE		KAMP	VASS- BÅT		SEGER- GUD LIND- RING			JOHNS YOKO HÄR				
INTE VÄR		FOTOKOL- LEKTION FRANSK GÄTA							VENDEL- KRÅKA RYSK STAD					BIL- JARD- KÄPP		
HAN BRÄNDE ROM				HÅG EFTER MI			EN- TRÄGET FÖR- KLARAR		GÄDDOR			BRUKAR VÄLLA RUSCH		KANOT- SÄLL- SKAP NÖTTA		
VÄNS- LAS						BE- TECK- NANDE				DANSAR SKOTTE ENKEL					ROANDE TECK- NARE	
							ÄR HÄ- LARENS TING DE ÄGGER PÅ LAGER		HÅLLER VÄL BLÖJAN EN TON		DEL AV EN SPALT	RENONS STÄR VID ÄR				
															FRÅN	© PONTUS PRESS
												FÅR DU FRÅN POST- EN				

Med detta korsord vill styrelsen i Estlandssvenskarnas kulturförening och Kustbons redaktion önska alla estlandssvenskar en God jul och ett Gott nytt år.

Lycka till!

Fina vinster. Lösningen till detta julkryss skall vara Kustbon tillhanda senast den 15 januari 2001.

De tre först öppnade rätta lösningarna belönas med i tur och ordning:
1. En helårsprenumeration på Kustbon för 2001 (värde 320 kr)
2. Boken "Resa på väg" (värde 250 kr)
3. Medlemskap i Estlandssvenskarnas kulturförening (årsavgift 100 kr)

Sänd lösningen i ett kuvert märkt Korsordet till: **Kustbon, Roslagsgatan 57, 113 54 Stockholm**
Lösningen och vinnarna presenteras i Kustbon nr 1/2001 (kommer i mars).

Skriv gärna på baksidan av pappret istället!

Namn _____

Adress _____

Postadress _____

Tel: _____ E-post: _____

Jag prenumererar på Kustbon Ja Nej

Jag vill bli prenumerant. Sänd nr 4/2000 och bifoga inbetalningskort för år 2001.

Tysk soldat på post mitt emot S:t Mikael kyrkan. I huset bakom vaktposten hade den sovjetryska militären en av sina staber i Estlands huvudstad. Lägg märke till den blå-svart-vita flaggan i bakgrunden – en syn som tre veckor tidigare varit otänkbar! De låga husen mellan Mikael och Nikolai kyrkorna är numera helt uttraderade.

Foto: Weltbild (18.9.41). Den tyska inmarschen i Reval skedde, som framgår i texten, den 28 augusti 1941.

medlemmar Estland och de och deras ättlingar finns nu i Sverige. Dessa bör väl också ha rätt till de kyrkoföremål som de och deras förfäder brukade till exempel vid dop, konfirmation och nattvardsgång. Kanske vi skulle kunna tänka oss en kompromiss. En del av kyrkoinventarierna återlämnas. Det är kanske trots allt bättre att de kommer till användning än att de förvaras inlåsta på ett museum. Andra skulle kunna bli kvar i Sverige till beskådande för härvarande estlandssvenskar och deras ättlingar. Det är angeläget att denna fråga diskuteras bland estlandssvenskar och att vi kan enas om ett beslut.

Det andra frågan, nämligen vad som skall hända med kyrkoarkiven som de-

ponerats i Riksarkivet, är lättare att besvara, tycker jag. Kyrkoarkiven är ju huvudsakligen av intresse för släktforskning. Riksarkivet har gjort utförliga förteckningar över de estlandssvenska arkiven och de är nu öppna för forskare både från Estland och Sverige. Eftersom huvuddelen av de tidigare estlandssvenska församlingarnas medlemmar och deras ättlingar finns i Sverige är det naturligt att även arkiven stannar här.

Hör gärna av dig till SOV:s styrelse och lämna synpunkter på dessa intrikata frågor. Som jag nämnde inledningsvis har en förfrågan kommit från S:t Mikael församling om att återfå åtminstone vissa kyrkoinventarier. Så småningom måste vi fatta ett beslut. *Sven Salin*

Kåseri på nuckömål med högsvensk inledning

Kan du alltjämt tala estländska, frågar en rikssvensk vän. När jag ser frågande ut, nyanserar han – jag menar estlands-svenska.

Av Elmar Nyman

Båda frågorna är förstas inadekvata. "Estländska" skulle kunna avse estniska språket och "estlandssvenska" ett för alla estlandssvenskar gemensamt språk. Men något sådant fanns ju inte. Allt efter bostadsort talade vi våra lokala dialekter – nuckömål, ormsömål, rågömål, runösvenska etc. Den som under mellankrigstiden besökte olika områden i Svensk-Estland, framförallt de ungdomar från olika svensksorter som kom till Birkas folkhögskola eller gick i Svenska gymnasiet i Hapsal, hade rika tillfällen att jämföra våra varierande dialekter.

När jag i sjuårsåldern badade tillsammans med hullopojkar på Ormsö och efter badet ropade: "Hank ä mina skjort å mitts?" möttes jag av skrattsalvor. Jag borde ha sagt: "Hånn e mina skärt å mina miss?" Munterheten fortsatte när jag tillade: "Hankfäre gära ne tolemod?" i stället för "Hånfäre gära ne tåckemod?".

Efter ett av mina besök på Ormsö ville jag efter hemkomsten till Klockargården på Nuckö demonstrera mina kunskaper i ormsömålet genom att deklamera: "Drick ele fårr he domnar, känn pia fårr hon somnar" och "He honnan e monnan, he honnan e aschn", fick jag en ordentlig åthutning av farmor.

Eftersom mina släktingar var utspridda över svensksbygden fick jag lyssna till många olika dialekter. Men den variant av nuckömålet som talades i den lilla byn Gutånäs med cirka 130 invånare på halvön Nuckö var jag mest förtrogen med. De småhistorier på nuckömål som följer skildrar det självupplevda krigets Reval/Tallinn under tysk ockupation (1941-44).

Huss tankarna kuna flu hit å tit

Rävöl svänsk kärkja, S:t Mikael, håldor tel te bli he som a ska vara, eitt hus färe kärkefålke. He kerar opa gise tå man tänkor opa e än hån kärkja än hailan mansaldor had degraderast tel eitt stäl tär man minstrast, brotast, båksast å had ar kåmeter färese.

Fjortgal somarn vor ve, som no Kustbons läsare gåle vita, eitt par-tri tjo ongt å gammolt fälk fråm mång siar e Sväre eve te Eisland, som vild si huss e so ut e gammol svänsk trafta tär. Ve stana färst e Rävöl, staen som e gammoltien had mång tusand svänsker – än riftjan svänsk sta. Ve had bråtet te li te prädike e svänsk kärkja. Tå ve kom tit had mike fälk gåle sankast å all bänkja vor nästan fulldor. Stockholmsbiskopen, Caroline Krook, hålt huprädike å fick hälp fråm ar präster. Färsamlingens dufte mösikanter spåla å sjongd å sterstdajln fråm färsamlingen gick te nattvards.

Färe min dajl var e änt let te folge mä he som sast. Ja had e min ongdong mång gångar vare e hån kärkja – sjongd mä e körn å nora gång mä spåla årg tå årgspålar had vare "opasslendor". He var kanske änt så undolet än tankana fluo hit å tit å ättorst lickast dor vask fram tjeueåttand augusti tusand nihundra fjöreteieitt – han daen tå tisk krigsväge kam inträvand e Eistlands hustaen å risse hars eve hue skina ut ör staen. He var mä han daen tå man opa stretre e Rävöl kund träff mång hundra skäggtat män e all aldrar – magror å träckator bara så glaror, så himolst glaror. Nö had da drista koma fram ör sin gajmstäl – källarer, beninger, unar, tom grävar e grävagårda å tusand ar gajmstäl som risse å tåras betald ågivarer änt had lickast råk opa.

Han daen kam mä ja länglet spat-sandor opa Riddargattna å tänkt lias huss e had gåe mä gammol Heldring å hans migg. Tåm levd e svänsk kärkjass gårdshuse. Ja var nästan fram ver porte

tå kärkjass kåjamänskja (portvakt) kam fläntand å oppspöra å sjösa e mina aer: "Vill dö häva än ajke, ja troor än ja kan bli än ätt de. Sålvs har ja gåle än präftjan", sa a. Ja visst änt håla jag skuld tro. He mot vara spasgäras. Ja fråa tärpa hank a sja rät had fæe tak eve hue ätt ajken? "Näh hank arstäl än ekärkja", blaj svare. He lit så tokat än ja var säkror opa än a bara larma. Ja skuld just vike å in mot Heldrings trappa tå dor herst än råsadänn fråm kärkefårsta. Ja skoa in – tå stoen – rät vrisotor, orolendor färstås å han had gåle lie broder steingålve mä eitt å ana som änt ha tarvast!

Håla tokatmod had a, kåjamänskja, fæe än ajke, all ajkja vår jo "mobilisera" fråm risse? "Ja", sa a, "just som än riss såldat stärra mä biss-endan mot än eike-bläss skria ja stoi, stoi, kan änt ja få ajken?" Såldatn had butra noa färe se sålvor bara fikst räift än reip-end ätt a å skria än hån å ajken opa öblicke skuld tappas, ales skuld färst tåm boa å tärbakat ajken skjutas. Ingeting kund lajas åtor ätt tiske". Å såss had såldatn bärja hompol esta-ut.

Läsarn undrar nö färstås hålamod e sja gick mä eikeväsande? Inga ajke vild ja häva. Å kåjamänskja fick bätra nåtarbos-plats ätt sin ni ajke än kärkja. Ajken kam te giva goa inkomst ätt sin hälp. Än "automobil" unde krigstien som änt vild drick bensin å najd se mä havor å haj var maer värdor än man kan tro.

Prädike å konsertn e kärkja dro ut opa tien å min tankar lio vask fram ajn ara "historia" som mä var fråm 1941. E hån å svensk kärkja savisa inblånda.

He var nö jölmåren 1941. Spitant Nigors Edvin (han mä tillnamne Lagman) å ja vor e jölota e S:t Mikael. Utafäre var e spräckande kallt å inafäre var e änt mike bätra. Fålkes åndräftn blaj te tikon. Tankstrajdor lidst ve opa jölevangelie, nurra lite mä e jölsalma,

bara inga jölfrejd kund kamandas fram. Tär var så mike som var grill niamod hisa jöle än vanle jölar bruka vara.

Baket prädike sto ve utafäre opa stråte å hålt rår. Boor vor ve ogruta å he stor bekimbre nö var hank ve skuld kuna få noa e live. He bärja doas å ve so te kriss milla husena e Gamol-staens trång gattnar. Ättorst so ve opa ajn väigg mä stor bokstaver "Söögisaal" (noahlas "itastu"). He list e finstona å dånna var laos. Ve drista åss in.

E bärjode vor ve grill äsandor e "itastue". Ve vänta å vänta – ingen kam. Hank döraken vor rät "opp-passare?" Ättorst kam tärpa ajn rät onga flits, gäspand å mä auana grill rear e hue. Just som ve skuld frå ätt a håla gutt man sja e keka had flia chop te jölmårens hongrat fälke, fick flicka eitt vålde host-il. Hån hosta såss än e bara klohha. Hån lickast tärpa ättorst, tå a åtor had kuna bäre åndas, färklar färe åss än koka guar mä lite låka var allt som keka had te bjuand opa. Om ve had bräss-kartar kund ve mä få hoarsina bräss-skiv, sa a.

Nö to e bara eitt öblick såss vor guana opa borde. Ättsom ve gåle long had tae ut allt som var opa bräss-karta had ve ingeting te blånd guana mä.

Nae, nae, guar te grutvord jölmåren! Å tår so sjukar ut tär som dor sima e noahlas glåmat vatt! Taldrika fingo stå orerdor. Ve vor nö grill uta rår. Flicka som had böre in "feda" mäft än ve so molendor ut. Kanske te trest åss gick a fram te än gramafon som sto brajver keksdånna å lad opa ajn skiv. He drajt änt färfor Zarah Leanders bas-reste kam utfluand ör stor trättm mä "Ich steh' im Regen und warte auf Dich!" He var än låt som tisk såldate tift mike om å våra serverings-flick trod säkort än ve mä vor noahlas tisker häldor hålländerer ättsom ve språka eitt undolet språk määraror. Färst guana å nö Zarah e räne!

Feda fingo ve änt. Bara he var varmt e saln å ve had änt bråtet ut e kerde. Ve suto å suto å blevo bara söra. Te få tien te gå å noa ana än guar som sima te täinke opa, kom ve opa hån go ræe te site å råkon opp håla ve ha kuna ita om e änt had vare kri. Brada grin- häldor krope-kårvar trod ve no än ve ha fæe. Svinkätt e un mä töflar häldor tårka färkätt skuld mä ha småka. Ja håla ot rät vårt bondfälk maera mä jölana? Kalvstude had no mången, kakobre färstås, nostäl hoitbre mä råsinar ute, kongrinsgrajt häldor kanske risgrinsgrajt å kålpiraker trod ve mä än noen had som jölfeda. "Glajm änt tå go tårka häldor räst fiska", sa Edvin. "Täink de ajn fajta räst flåndor!" Ja sa än ve änt häldor fingo glajm jölele, he var no fråm he all viftjast. Här var Edvin änt riftet e sa ræe. Han trod än mången änt had someke se än man vild rajsk opa te gära malt å sja vor no somol troar fråm hån meninge än e var sind te drick el. He fick ræcke mä te sju drickstunna å få eitt karskt dricke te jöle. El häldor änt, he var ingeting te trätas om. Bara huss var e mä snakol-gods? Båna mot tå få

Forts på sid 27

S:t Mikael mot Riddargatan/Rüütli nr 9. Foto: Nils-Herman Lindberg (2.3.1930.)
Lindberg var svensk lektor vid universitetet i Tartu/Dorpat.

Ungdomen lyste med sin frånvaro på hembyggsdagen

Var är den yngre generation? frågade Sven Salin i sitt invignings-tal. Hjälp oss att få dem engagerade vädjade han. För tio år sedan samlades vi här och pratade minnen. Estland var då stängt sedan lång tid tillbaka även om några faktiskt hade besökt svenskbygden i slutet av 80-talet. Men det var få. Idag är situationen en helt annan. Nu talar vi fortfarande minnen men också byggprojekt, Estlandsresor och markfrågor. Men den stora frågan kvarstår; hur engagerar vi våra barn och barnbarn som skall föra det estlandssvenska arvet vidare?

Sven hälsade speciellt några gäster från Estland varmt välkomna, Jutta Holst som påminde om den fina utställningen om estlandssvensk sjukkultur som visats på Sjöfartsmuseet i Tallinn i sommar. Från Hapsal kom Alar och Katrin Schönberg samt Annika Smöslova.

Totalt hade 170 personer samlats ute i Liljeholmen på restaurang Lustikulla denna sena augustidag. Vädret var fint och några kom klädda i vackra folkdräkter.

Dagens stora begivenhet var utdelning av ett arbetsstipendium från SOV och Hans och Lydia Pöhls minnesfond. Det gick till två personer för deras arbete att utveckla det estlandssvenska kulturarvet. Stipendiaterna var estlandssvenska museets chef Alar Schönberg och Per Ehn, mannen som såg till att museet öppnades.

Per Ehn hade en väsentlig roll i samband med att museet startade sin verksamhet, berättade Göran Hoppe som presenterade stipendiaterna.

Per började sin bana i Estland 1996 då han byggde vasstak i Sutlep med ett studentgäng från Uppsala. Per blev senare museistiftelsens projektledare med uppdrag att jaga sponsorer, engagera folk och helt enkelt se till att museet blev öppnat. Per tackade i sitt tal de så kallade Torsdagstanterna och riktade ett speciellt tack till Agneta Toomingas, gruppens ledarfigur. Tanterna var de som arrangerade hela Ormsöbröllopet sommaren 1998. Per ordnade också en plats på båtbyggarskolan i Stockholm åt Jorma Friberg, numera anställd på museet.

Alar Schönberg kom med i bilden på rekommendation av Per Ehn. På Verners pub i Birkas tillfrågades Alar om han kunde tänka sig att söka tjänsten som museichef. Det var fler som gjorde det, men Alar hade bäst kvalifikationer. Han började som museiman sommaren 1998. Då var det akuta personalfrågor som stod i centrum. Fortfarande är

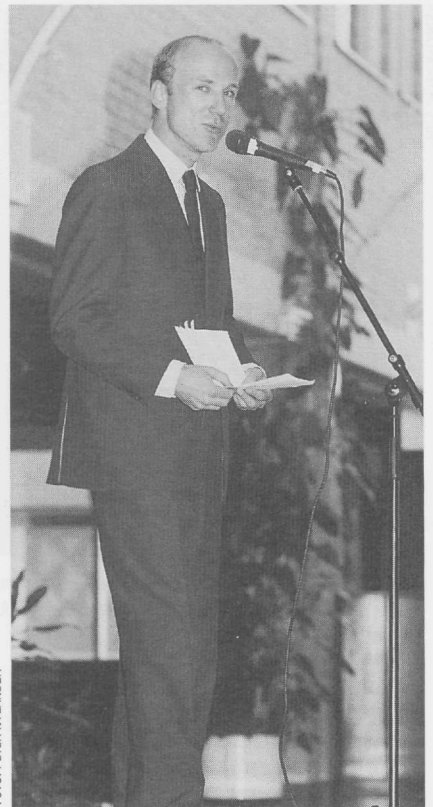
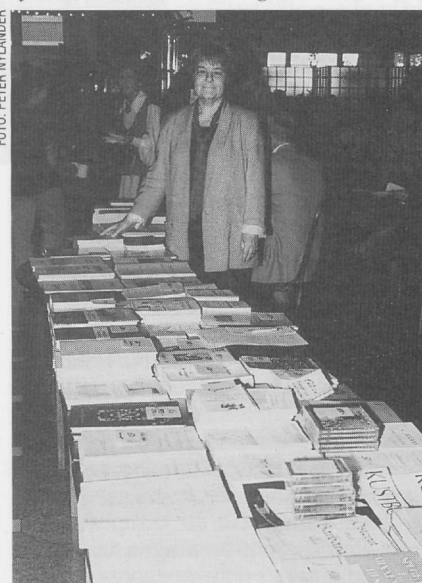
Aibolands museum ett ungt museum men formerna för verksamheten börjar alltmer infinna sig. Ett kulturcentrum för estlandssvenskar som tagit ett brett grepp för att dokumentera, utbilda och informera om estlandssvensk kultur. Just nu pågår många projekt. Ett nytt hus är snart inflyttningsklart och ett annat skall byggas och ett tredje, den gamla kemitvätten skall rivras.

- Har ni vägarna förbi kommer vi ha ett rivningstalko i mitten av juni, säger Alar.

Avancerade turer på Rågö

Det var inte helt lätt att hänga med när Arnold Lindgren berättade om hur ett Rågöbröllop kunde gå till. De komplicerade turena började redan vid frieriet. Själva bröllopet pågick i flera dagar och bestod av många invecklade moment.

Något som var extra kul på hembyggsdagen var bokbordet. Här finns verkligen en massa intressanta böcker. Längst bort syns Kustbons redaktör Agneta Klitter.

En av stipendiaterna är Per Ehn. Han kom till Hapsal för att öppna Aibolands museum.

Herbert Stahl bidrog med sitt dragspel till att levandegöra scenerna.

Mötet avslutas med att Lars Lindström efterlyser berättelser, sägner och historier från gamla tider. Lars har börjat dokumentera dessa och har fått in en del material. Men det behövs mer. Ett verkligt lovligt arbete som görs i grevens tid. Tänk på ungdomen!

Peter Nylander

Millenniets första kulturstipendiater

Vid årets hembyggsdag utdelades två arbetsstipendier till Per Ehn och Alar Schönberg. Detta är ett stipendium som SOV och styrelsen för Hans och Lydia Pöhls minnesfond delar ut till förtjänta personer, som står mitt i sin gärning och som man vill uppmuntra till fortsatta ansträngningar för den estlandssvenska kulturen. Årets stipendiater är unga, de hittills yngsta sedan SOV började dela ut stipendier för något 20-tal år sedan. Vi skall därför inte bli förvånade om de framledes dyker upp igen i detta sammanhang, bägge har framtiden för sig och är engagerade i den estlandssvenska kulturen och kulturarvets fortlevnad.

Man skulle också kunna säga att det är arbetet med och för det estlandssvenska museet - Aibolands Museum - i Hapsal som belönats. Även om både Per Ehn och Alar Schönberg har sysslat med annat som också kommit den

Två viktiga personer för Aibolands museum. Fr v dess nuvarande chef Alar Schönberg och t h Per Ehn. På årets hembygdsdag fick de motta varsitt arbetsstipendium för sina insatser för museet.

estlandssvenska kulturella utvecklingen till gagn är det nog just genom deras enträgna arbete för att Aibolands Museum i framtiden skall bli den estlandssvenska kulturens centralpunkt som vi alla bäst känner dem.

Stipendiaternas ungdom är naturligtvis glädjande. I decennier har en av de största frågorna inom SOV, kanske den största, varit: Men hur skall vi få med ungdomarna i arbetet för att bevara den estlandssvenska kulturen? Om vi inte får med ungdomarna i detta kommer ju det månghundraåriga estlandssvenska kulturarvet att förspillas. På hembygdsdagen fick vi levande bevis för att det estlandssvenska kulturarvet kan fångas ungdomar, både rikssvenskar som Per Ehn och estlandssvenska ättlingar som Alar Schönberg, så mycket att de är beredda att satsa hela sin kraft på detta. Eftersom de dessutom inte är de enda ungdomarna som är beredda till sådana insatser, ger det anledning att hysa gott hopp inför framtiden, både när det gäller Aibolands Museums utveckling och när det gäller det estlandssvenska kulturarvets framtid.

Det som kom att intressera Per för svenskar i utlandet och så småningom fick honom att intressera sig mer specifikt för estlandssvenskarnas göranden och låtanden var en tid som utbytesstudent i östra USA där minnena från kolonin Nya Sverige men också dagens många svenskamerikaner kom att ge honom ett perspektiv på små svenska minoritetsgruppers förhållanden och betydelsen av sammanhållning i dessa sammanhang, t ex genom den sk allsvenska rörelsen, idag det vi kallar Riksföreningen Sverigekontakt. Så småningom återvände Per hem till Uppsala och till universitetsstudier i olika humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen och kom också att intressera sig för den östra sidan av Östersjön. Per blev våldsamt intresserad av Estland efter att ha träffat en del estniska studen-

ter i Uppsala, började läsa estniska och bildade en studentförening för talko 1995/96. Föreningen med detta kryptiska namn skulle genomföra talkoprojekt i Estland vid vilka lokalbefolkningen skulle stråla samman och tillsammans med studenter genomföra något projekt. Svenskbygden kom ganska omgående in i bilden, här var ju också komplexiteten stor när det gällde att sammanföra olika grupper, Per såg nog detta som en extra utmaning. Temat för talkoprojektet kom att utkrystallisera sig i läggande av stråtak där ortsbefolkningen, estlandssvenskar på besök i hembygden, studenter, ungdomar skulle komma tillsammans och pröva på ett genuint hantverk med rötter. Per hade under flera somrar arbetat vid Centrum för byggnadsvård i Gysinge och hade både fått kontakter inom den branschen och lärt sig mycket om att bevara gamla hus utan att förstöra deras karaktär.

Vintern 1996 skars det vass på Sutloppsjoen, studenter från Uppsala och ungdomar från Nuckö var framför allt inblandade i detta och under sommaren lades ett vasstak på en liten bod hos nuvarande kommunalordföranden Endel Pelapson. Arbetet väckte intresse, det var ganska många som kom för att titta på, något färre som vågade sig fram för att själva pröva hur man lade ett vasstak. Genom att Per hade lärt sig såpass mycket estniska att han kunde tala med folk på trakten fick han ett nytt kontaktnät som sedan skulle kunna användas för ytterligare talkoprojekt. Pengar för att genomföra det hela fick studentföreningen från olika stipendiefonder och sponsorer.

Året därpå, 1997, blev talkoprojektet litet större. Man valde att lägga vasstak på en gammal ladugård vid en av de två någorlunda intakta gårdar som står kvar i Gutanas på Nuckö. Ladugården skulle annars snart ha rasat samman. Denna gång blev projektet ännu mer uppmärksammat, antalet deltagare växte, många estlandssvenskar med rötter i byn kom på besök och berättade om hur det varit där förr, det ordnades fester med estlandssvensk spelmansmusik och det var påfallande att detta var något som fångslade ganska många.

Läget på Aibolands museum var vid denna tid tämligen kaotiskt. Estniska kulturministeriet blev mer och mer irriterat för att man aldrig öppnade museet, det byggdes och byggdes men någon utställning kom inte till stånd, Igar Klippberg som varit ansvarig för byggandet och som kommit att ge museiuppbyggnaden en viss stadga, slutade som direktör med kort varsel och någon annan som kunde axla ansvaret fanns inte på museet. Kulturministeriet lyste ut direktörstjänsten och hade säkert tillsatt den med någon helt utomstående, om någon kvalificerad person hade sökt. I detta läge åtog sig Per Ehn att som Stiftelsen Aibolands projektledare åka till Hapsal och försöka reda upp det hela med den uttalade målsättningen att museet skulle öppna till sommaren 1998. Jag vet inte om Per skulle ha antagit utmaningen idag när han vet mer om vad som skulle möta honom, men då reste han över i september 1997, full av entusiasm. Redan innan han åkte hade han övertygat Jorma Friberg från Birkas om att komma till Sverige på minst ett år för att lära sig

**GULDSTRAND,
VAR DET TREDJE OCH
ALLRA STÖRSTA
TALKOPROJEKTET SOM
PER KOM ATT
GENOMFÖRA I**

bygga allmogeåtar vid Skeppsholmens folkhögskola, meningen med det var att kunna genomföra allmogeåtsbyggen vid museet i framtiden - ett estlandssvenskt museum utan åtar vore naturligtvis orimligt och några bevarade åtar finns knappast. Väl i Hapsal fick Per bo i ett litet rum i museet, efter några månader upplät dock Peter Nylander en lägenhet i sitt hus

på Posti (-gatan) och Pers förhållanden blev litet dragligare, eftersom arbetet på museet kommit att bli alltmer konfliktfyllt. Allt som Per med entusiasm kastade sig över blev fel, alla goda ideer ansågs ogenomförbara - det var bara den svenska sidan som ville styra och ställa. Att Per i det läget inte tappade modet och åkte hem till Uppsala är kanske det som allra mest motiverar att han skall belönas av SOV. Att han sedan lyckades genomföra allt som var tänkt är beundransvärt.

I Hapsal byggde Per upp ett omfattande kontaktnät, han jagade sponsorer

till museet, arrangerade husmålnings-talko på Sjöfartsverkets fula väggar i närheten av museet, ordnade fram utställningsföremål och bilder med framför allt SOV:s och hembygdsföreningarnas hjälp - jag tror att man kan säga att den första utställningen 1998, Guldstrand, var det tredje och allra största talkoprojektet som Per kom att genomföra i svenskbygden. Det gick med ett nödrop att få färdigt en av museets byggnader såpass att man kunde öppna vid midsommartid 1998 med ett hejdundrande Ormsö-bröllop och Per såg därmed huvuddelen av sitt uppdrag för Stiftelsen slutfört.

Pers intresse för Estland var dock så stort, trots allt trassel i Hapsal, att han valde att stanna kvar ytterligare ett år för studier i estniska i Dorpat. Efter hemkomsten till Uppsala har han fullföljt sina studier i estniska och skrivit en större uppsats om estlandssvensk kulturell revitalisering - upplivning - något som intresserat honom alltsedan det första talkoprojektet kom till stånd. Förhoppningsvis skall Per också i fortsättningen orka vara aktiv i de estlandssvenska sammanhangen med just detta som han är så bra på - att entusiasmera folk till olika insatser för att vårda och utveckla kulturarvet.

En av de personer som prövade på att lägga vasstak i Gutanäs -97 var en gänglig universitetsstudent i svenska från Dorpat, Alar Schönberg från Birkas på Nuckö. Alar insåg nog inte då att detta deltagande i vasstakstalko skulle komma att ändra hans livsbana, men så blev det. Några månader senare, en stimgig afton i Verners pub i Birkas, full med mer eller mindre berusade orsbor, fick Alar klart för sig nödvändigheten av att nu träda fram som estlandssvensk och ta ansvar för folkgruppens museum. Till saken hör dessutom att Alar vid denna tid arbetade åt Nordiska Ministerrådet i Pskov som lärare i estniska och svenska för lokalbefolkningen där. Alar tog sig en ordentlig funderare och sade sig sedan vara beredd när kulturministeriet åter utlyste direktörstjänsten vid Aibolands Museum. Denna gång var det ganska många sökande men diskussionen i tillsättningskommittén blev kort - det var bara Alar som kunde komma ifråga - och som var den ende estlandssvensken bland de sökande, även om flera av dem talade svenska. Alar blev därmed den yngste statlige museidirektören i Estland, och är så fortfarande efter ett par år.

För Alars del är det två saker som man skulle kunna peka på som varit viktiga för att han varit beredd att engagera sig i vården av det estlandssvenska

kulturarvet, för det första att han, innan han började i gymnasiet i Birkas fick ett års stipendievistelse i Kronoby i Finland i en helsvensk miljö och för det andra naturligtvis hans estlandssvenska fädernearv - namnet Schönberg förpliktar i dessa sammanhang. Kunskaperna om vad som varit på Nuckö var inte så

spridda i Sovjet-estland - Alar brukar berättat om den tid när han gick i skolan i Sutlep eftersom den i Birkas brunnit ned och den nya skolan inte var klar. En tid pågick då ett vägarbete i anslutning till avtagsvägen upp till Gutanäs och barnen fick vandra en bit från en buss till en annan. Därvid passerade man en liten kulle på höger sida med några björkar - Alar funderade mycket på vad

detta kunde vara men fick inte svar på sin fråga förrän här om året: där hade ju Nuckö klockargård - Kästarsa - legat en gång, därifrån hade Johan Nymann och Hans Pöhl spritt budskapet om att estlandssvenskarna skulle gå samman och hävda sina rättigheter. Det var därför naturligt när det estlandssvenska så kallade informationsskyltprojektet först manifesterades i en ordentlig skylt som talade om vilken viktig plats i den estlandssvenska historien den lilla kullen var.

Alar Schönberg kom alltså försommaren 1998 till ett museum som hade öppnat och börjat synas litet grann i olika sammanhang, men där ännu mängder återstod att göra. Att det var rätt person som det estniska kulturministeriet hade utsett för att genomföra allt det som ännu var ogjort och att finna en modell för museets roll i framtiden och i de estlandssvenska sammanhangen har efterhand blivit uppenbart för alla. I förstone gällde det att ta ansvar för olika personalfrågor, inte lätt för en 24-åring direkt från universitetet. Senare har det gällt byggandet - museidirektörens liv skulle väsentligt underlättas om det någon gång blev färdigt. Alar har på kort tid fört detta långt på vägen mot det mål som vi nog alla har, Aibolands Museum

skall vara Estlands bästa museum. Utställningsaktiviteten är hög, trots att resurserna varit mycket begränsade, och antalet besökare ökar stadigt. Kanske ännu viktigare är att Alar tagit sig an också den andra och kanske viktigaste uppgiften som museet har, att vara ett centrum för den estlandssvenska kulturen, en träffpunkt för estlandssvenskar och det ställe dit man kan vända sig om man vill veta något om det estlandssvenska. De olika aktiviteterna har avlöst varandra, nu senast har den första estlandssvenska allmogebåten sedan 1940-talet, ormsörupan Gättor, sjösatts inför en åskådarskara på många hundra, ett rågöbröllop har tagit upp traditionen från öppnings sommaren, vid en utflykt till Odensholm har den första estlandssvenska informationsskylten kommit upp på ön. Museet och Alar har varit föremål för tidningsartiklar och tv-reportage i många sammanhang, något som är ovärderligt för de estlandssvenska intressena inte minst i Estland, där ju estlandssvenskarna har varit en helt bortglömd minoritet i decennier.

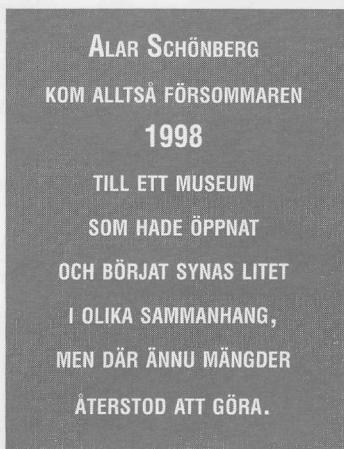
Men Alar har också varit beredd att axla ansvaret i ett litet vidare sammanhang. Många estlandssvenskar har fått hjälp med olika ärenden, museet har kommit att fungera inte bara som ett estlandssvenskt kulturellt centrum utan också som en stöd- och rådgivningscentral när det gäller alla upptänkliga ärenden som inte är så lätta att hantera för den som inte är inne i det estniska samhället. Museidirektören har tid för det mesta och drar sig inte för att ta på sig uppgifter som ligger långt utanför vad han skulle behöva.

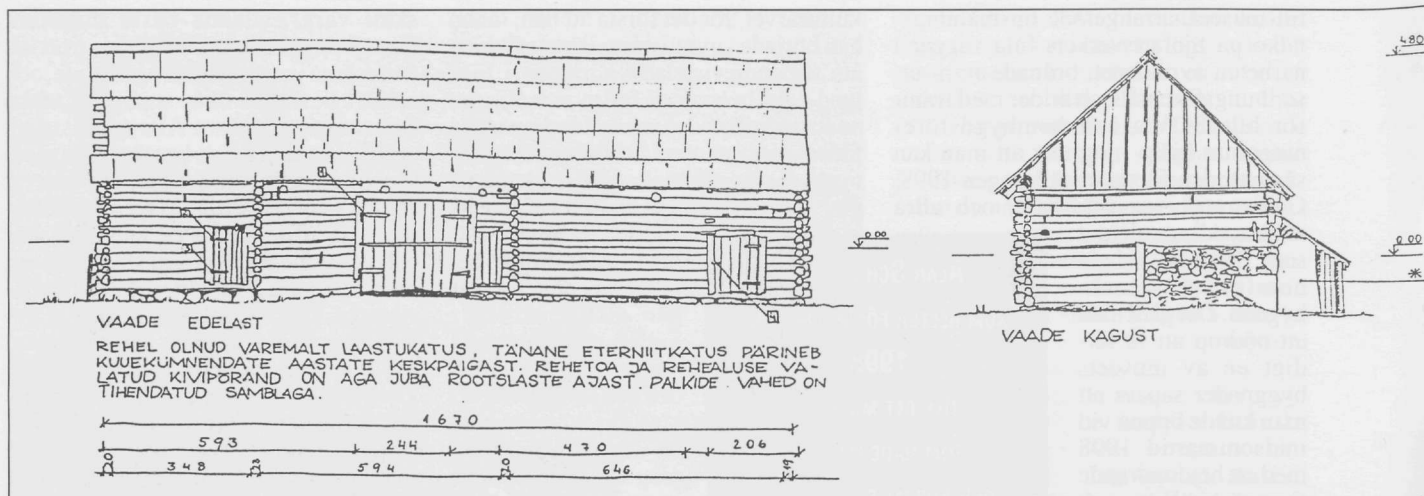
Det som kommit i kläm under de senaste två åren är Alars fortsatta studier i svenska språket. Alar avlade sin grundexamen våren 1998, strax innan han kom till museet - hans examensarbete behandlade det första estlandssvenska lärarseminariet i Pasklep och Thoréns roll i sammanhanget. Planerna har varit att fortsätta med magisterstudier och även om Alar deltagit i en del verksamheter har det varit svårt att få tiden att räcka också till detta. I framtiden skall det nog lugna ned sig såpass att det också blir möjligt för vår museidirektör att fullfölja sina ambitioner också beträffande sina studier. *Göran Hoppe*

Gåva till Aiboland

Aibolands museum i Hapsal fick i augusti ett välkommet tillskott till verksamheten, då professor Carl Göran Andrae, preses i Kungl Gustav Adolf Akademien, överlämnade 50 000 kr från Akademiens fonder till museichefen Alar Schönberg. Gåvan överlämnades vid ett besök i Hapsal med motiveringen att museiverksamheten skötts på ett positivt och aktivt sätt. Museet har ju bland annat spelat upp både Ormsö- och Rågöbröllop. Medlemmar i Gustav Adolf Akademien gör vart tredje år en längre exkursion och brukar då passa på att uppmärksamma och belöna svenska kulturinstitutioner. Den här gången deltog ett 30-tal medlemmar i resan som gick till Tartu, Viljandi, Pärnu och Hapsal med en utflykt till Ormsö, där Sven Svärd tog hand om besökarna.

Tia Derblom Anderson

Bygg rätt i svenskbygden

Av Peter Nylander

Allt fler estlandssvenskar renoverar eller bygger hus i sin hembygd. På SOV:s seminarium fick deltagarna tips om hur husen bäst bör utformas för att passa in i den gamla bebyggelsen. De som redan har ett hus fick också lite att tänka på. Genom att renovera försiktigt kan husägaren både spara pengar och få ett vackrare och trivsammare hus.

Den 15 oktober har ett trettiotal förväntansfulla personer samlats i SOV:s lokaler i Sibirien i Stockholm, ja stadsdelen heter faktiskt så. Vi ska lyssna på Sture Koinberg som är landskapsarkitekt och Per Ehn, expert på tillbehör till gamla hus.

Sture föddes i Estland 1935 och har bland annat arbetat som lärare på Tekniska Högskolan i Stockholm. Han har också bidragit till att stora delar av Rickul och Nuckö's gamla bebyggelse blivit uppmätt. Det innebär att husens läge och funktion, storlek, intressanta detaljer, planlösning etc har dokumenterats. Ett omfattande arbete som utförts åtta somrar i rad av totalt cirka 100 arkitektstudenter från Tallinn. Ett par år till skall uppmätningen fortsätta. Stures företag har varit med och delfinansierat hela detta projekt som utan tvekan är en mycket stor kulturell insats. De flesta husen som mätts upp är från 1900-talets början men några är riktigt gamla. De ytterst ansvariga för projektet är Jutta Holst och professor Rein Zobel. Med sin erfarenhet kan Zobel konstatera att Rickuls och Nuckö's bebyggelse har lite gemensamt med estnisk byggnadsstil och mycket gemensamt med gammal

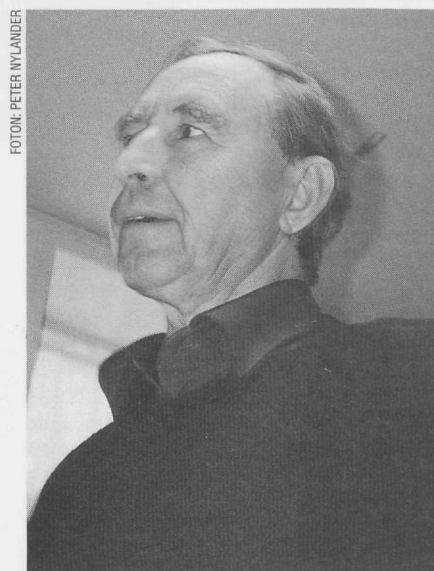
svensk. Här återstår dock ett stort analysarbete; att låta svenska byggnadshistoriker sätta tänderna i allt nedtecknat material. För dem som är intresserade av riktigt gammal bebyggelse har Sture ett tips. - Besök Harga by på Nuckö, den är mest ålderdomlig och bäst bevarad.

42% taklutning

Ett hus på Nuckö bör ha 42 procent taklutning. Det är en slutsats av de uppmätningar som gjorts. Det blir ett stort tak som syns. Därför bör takfärgen väljas med omsorg, något diskret. Huset färg kan vara grått. Det var de i flera hundra år fram till i början av 1900-talet då Falu rödfärg och vissa linoljefärger började användas. Panel på husen i svenskbygden är en sen historia. Men skall du ha panel bör den vara liggande. Dock inte längst ner under fönstren, där är panelen stående.

Vi kan erbjuda ritningar på ett modernt hus som passar in i den gamla miljön, säger Sture.

Nästa intressanta projekt är att ge ut en bok om husen i Rickul-Nuckö. Vi får hoppas att den blir minst tvåspråkig. Konvoluten med de byar och hus som mätts upp finns att köpa hos SOV. Många

Sture Koinberg har gjort en stor kulturgärning och möjliggjort en omfattande uppmätning av åtskilliga byar, gårdar och hus på Nuckö och i Rickul.

av teckningarna är så vackra att de gör sig bäst på väggen. Köp, snart är de slut!

Renovera försiktigt

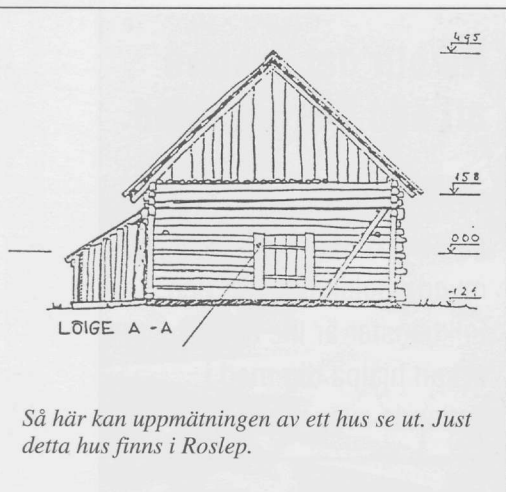
Den som har ett äldre hus skall vara rädd om det, säger Per Ehn.

Ofta är gamla hus som ser slitna ut inte så dåliga. Det går ofta att göra både billiga och bra lösningar som kombinerar gammal charm med moderna bekvämligheter.

- Forna yrkesmän visste vad de gjorde när de byggde hus. Inget kom till av en slump. Stockarna närmast grunden var till exempel torrfuror fulla av kåda som tålde fukten extremt bra, säger Sture.

Per kan inte låta bli att nämna en renovering som gick snett. Det var när Nuckö prästgård gjordes i ordning.

- Sterilt plåttak istället för ett vackert vasstak. Stående panel målade med ljusblå plastfärg i stället för liggande panel målade i en vacker tidsenlig linoljefärg. För mig som sysslar med byggnadsvård är detta hus en tragisk syn.

Så här kan uppmätningen av ett hus se ut. Just detta hus finns i Roslep.

Brutala renoveringar är inte ovanliga i Estland idag. Fönster med handblåsta glas ersätts med tyska i metall. Gamla fina vägghälsor rivs ner och byts ut mot paneler i plast som skall likna trä. Milda linoljefärgade hus målas i grälla neonfärger. Tråkigt men i Sverige har vi gjort samma sak och först nu de senaste tio åren har vi blivit mer medvetna om att slutresultatet ofta blir bättre om vi lappar och lagar istället för köpa nytt. Det positiva med situationen i Estland är att det mesta ännu är kvar i orört skick och att det pågår flera byggnadsvårdsprojekt.

Vasstak ovanligt

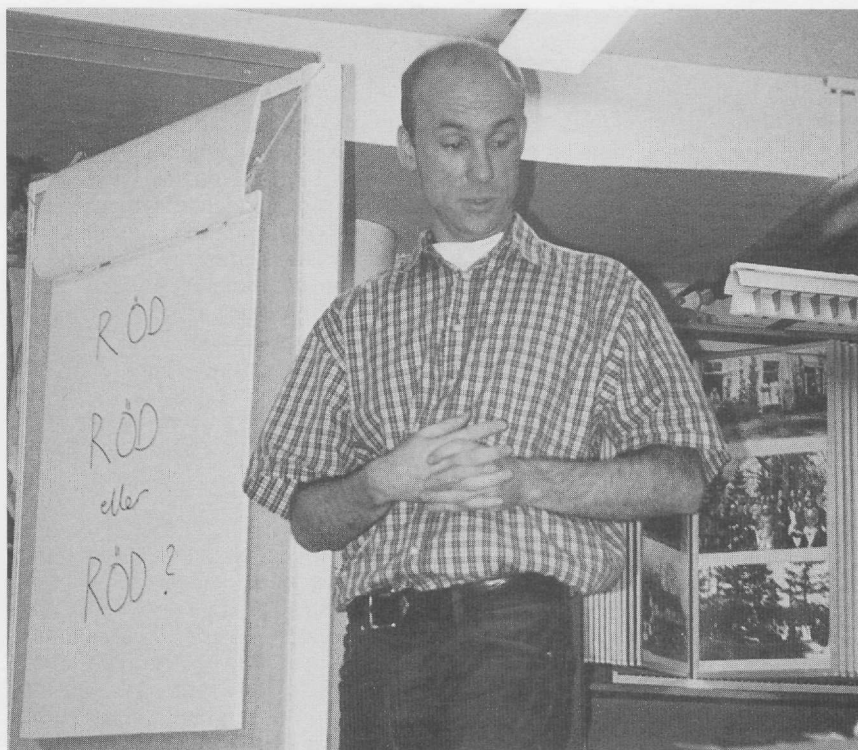
Vasstak var inte så vanligt i Estlands svenskbygder. Det var däremot halm-tak. Men var finns manshög halm att få tag i nu? Det får alltså bli vasstak. Ett rätt lagt sådant håller i flera årtionden. Det ger ett behagligt inomhusklimat, är bra för huset och gör dessutom byggnaden vackrare. I Lihula finns ett företag som arbetar med vasstak. Materialet kostar 150-200 EEK per kvadratmeter till vilket kommer arbetskostnad på ungefär lika mycket.

- Skulle ni vilja gå omkring inlindade i plast en varm sommardag? frågar Per.

Nej naturligtvis inte men det är vad vi låter våra hus göra om vi målar dem med plastfärg. Dessa akrylatfärger (lat står för latex) kallas miljövänliga eftersom de har vatten som lösningsmedel. Färgen brukar också kallas Villafärg. Tyvärr har många fasader helt fått bytas eftersom brädorna ruttnat bakom ett snyggt lager plastfärg. Knappast bra för miljön. Då är det enklare att måla om med linoljefärg. Och vackrare om pigmenten är traditionella. Enkelt att underhålla och förbättra. Färgen är också dryg, oftast med endast någon procent lösningsmedel.

Precis som Sture Koinberg förordar Per avhållsamhet när det gäller grälla färger i svenskbygden.

- Grått kan man ha på allt utom möjligen boningshuset, och här föreslår jag en gulockra, i princip senapsgul, eller original ljus Falu rödfärg. Fönster och knutar bör inte vara vita. Det blir för

Per Ehn var en av föredragshållarna. Han är en engagerad byggnadsvårdare som med inlevelse berättade om vasstak, val av färg och detaljer som ger husen karaktär.

skarpt. Blanda i lite grön umbra och du får en riktigt fin vit färg som är mild och vacker, säger Per.

Detaljerna gör det

- Ett hus har många detaljer som tillsammans ger huset dess karaktär. De är därför viktiga. I Sverige har vi flera byggnadsvårdscentra. Hos dessa finns ofta begagnade detaljer eller nytillverkade tidsenliga kopior. Det kan gälla tapeter, fönsterbeslag, taklistor, gardiner ja till och med elsladdar, elkontakter och tätningslistor av ylle. I Estland får man själv försöka leta. Mycket går också att specialbeställa till en rimlig kostnad. Men det gäller att vara noga med specifikationen. En del begagnat som fönsterbeslag etc kan man komma över genom att annonsera. Och priserna? En bråkdelen mot i Sverige.

Skall du bygga ett hus i svenskbygden? Lägg ner lite tid på att få det traditionsenligt, framförallt exteriört. Välj en liggande vägghälsa, spröjsade fönster i trä, kanske ett vasstak och en färgsättning som inte sticker ut. Har du redan ett hus så ta det försiktigt. Undvik grälla färger, byt inte ut gamla delar i onödan. Ta däremot bort det som inte passar in. Reparera hellre en gammal dörr än gör en ny. Ta tid på dig, så länge taket är tätt och det inte skvätter upp vatten på fasaden är det sällan några akuta problem. Gör du allt detta kan du föregå med gott exempel och få ett boende utöver det vanliga.

Per Ehns snabbkurs i vasstakläggning

1. Vass kan du köpa för 15-20 EEK per knippe och det behövs cirka 10 knippen per kvadratmeter tak. Du kan också

Liggande panel med kort stående panel längst ner är typiskt för Estland. Så skall husen se ut för att smälta in på ett bra sätt. Fönsterfoder skall inte målas med vitt. Bryt färgen med lite grön umbra så blir det vackrare.

skörda vassen själv. Bäst är att redan året före själva skörden bränna av eller slå vassen. Då får du årsvass som är tunnare och lite bättre. Skära vass går att göra på olika sätt, med en kraftigare lie eller en lång kniv du skjutsar framför dig som en spark. Ordna vassen i knippen med cirka 30 centimeter i diameter.

2. Sortera vassen genom att skaka knippet så att kortare strån än cirka 180 cm faller ut. Detta tar tid. Ett tak på 80 kvadratmeter kräver 800 knippen!

3. Nu är det dags att lägga taket. Börja nerifrån och arbeta uppåt. I princip skall det bara ligga runda stänger fastspikade tvärs på takstolarna med 50-60 cm lucka. Står du på taket skall du alltså se rakt in på vinden. Varje knippe läggs tätt på stängerna. På knippen läggs en klen trädstam tvärs, parallellt med stängen. Med en förzinkad ståltråd som spänns mellan trädstammen och underliggande stång fås vassen att ligga kvar.

4. När kärvarna ligger tätt på plats i sin nedersta rad skall nederdelen bearbetas med stöttbrädan. En cirka 50 cm lång plankbit med sågbladsformad undersida. Med den skjuts vassrören successivt uppåt i trappstegsform så att vattnet kan rinna av.

5. Sedan ett moment som kräver viss känsla. Vassen skall nu spännas fast hårdare med najtråden. Till detta krävs en finlemmad domkraft som spänns mellan stängen på takets insida och slanan som ligger tvärs vassen på ovasidan. Det skall spännas rejält hårt men inte så hårt att vassen går av. Detta kräver lite träning.

6. Därefter upprepas proceduren med nästa lager vass. Varje lager förskjuts cirka 40 centimeter i höjded.

7. Ett känsligt parti är nocken. Här finns det lite olika skolor. En del använder färsk vass som går att böja över nocken. Vilken metod man än använder så krävs regelbunden tillsyn med några års mellanrum. Ställen som ser miss-tänkta ut kompletteras med ny vass.

8. Ett annat lite knepigt ställe är avslutningen mot husets gavlar. Det enklaste är att ordna en vindskiva av trä men det går också att göra lite andra varianter. I teorin är det egentligen inte svårare än så. Kan du ordna gratis vass blir det nya taket riktigt billigt om du gör jobbet själv.

Kort om ytbehandling

Per Ehn ger följande råd när det gäller val av färgtyp och ytbehandling.

Utomhus på sågat virke eller timmer: Använd Falu rödfärg som finns i många färger utöver originalets ljusröda. Till exempel svart, ljusgult, vitt, grönt, brunt eller grått. Alternativ behandling är järnvitriol, ett billigt medel som består av ett degigt pulver som löses i varmt vatten. Det ger träet en vacker gråskimrande ton. På hyvlat virke utomhus är linoljefärg med traditionella pigment det bästa alternativet. Byggnadsvårdscentrum i Gysinge, Wibofärg i Göteborg och Engvall & Claesson i Stockholm har bra linoljefärger. Se upp för de stora tillverkarna. Så kallade alkydoljefärger kan användas som ett sämre alternativ till linoljefärg. Använd

Nu blir det enklare att äga hus i Estland.

Bygga nytt hus, renovera gamla, hantverksförmedling, myndighetskontakter och tolktjänster är lite av vad vi kan hjälpa dig med i Estlands svenskbygd.

Vi talar svenska.

Ring Annika & Partners i Hapsal på tel 00 372 55 67 80 14.
annikake@hotmail.com

dock aldrig akrylatfärg, vattenburen färg. Då sätter du en tät regnrock på huset. Inomhus kan du måla med linoljefärg. I tak kan med fördel limfärg användas, limfärg består av benlim och krita. Mycket vanligt förr. Trägolvet kan målas med linolja alternativt behandlas med en bra golvolja eller helt enkelt skuras. Det görs ett par gånger per år med kallt vatten och såpa.

- Såpa har fungerat bra i 400 år på golven i Gripsholms slott, säger Per.

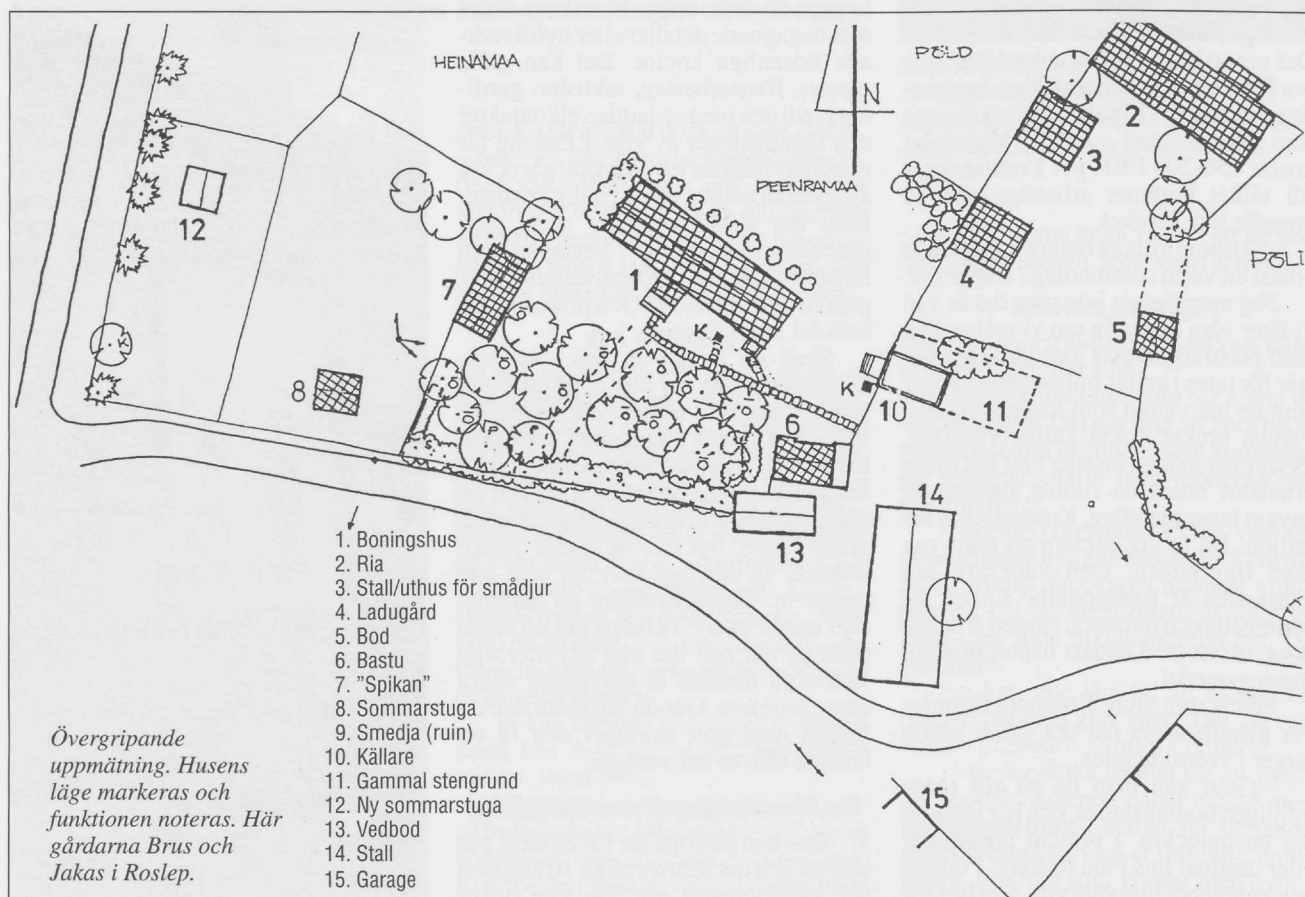

FOTO: MAY-BRITT PELLA

Rågöbrölloppet i Hapsal - en unik upplevelse

Av Oxen från Espes Einar Mihlberg

Ett äkta Rågöbröllop varar i tre dagar. Men i somras uppfördes ett sådant på Aibolands museum i Hapsal under en eftermiddag. Einar Mihlberg beskriver brölloppet och konstaterar att en del av det estlandssvenska kulturarvet lyckats överleva på västra sidan av Östersjön. Saknar du kyrkbesöket i texten? Brudparet hade innan själva Rågöbrölloppet redan varit i Reval och gift sig, men höll det hemligt fast alla redan visste om det - ja sådan var seden.

Som rågöbo känner jag att i ett Rågöbröllop rymmer en stor del av vårt kulturarv, rågömusiken och danserna, högtiden, glädjen, humorn, saknaden, vemodet och avskedet i ett nötskal - där gavs kraft att återhämta sig från den många gånger så slitsamma vardagen. Våra spelmän har gått i spetsen på ett unikt och beundransvärt sätt och har genom århundraden och årtionden bevarat och överfört de gamla säckpipslåtarna och läikarna till tretradiga dragspel. Vi har också haft turen att ha goda ledare och sagesmän, dessa har slagit vakt om våra seder och kan fortfarande kan omvandla ord till handling. Det är fantastiskt att dessa urgamla riter och traditioner har hållit oss samman i över sextio år i Sverige efter det vi lämnade öarna, med tanke på att vi endast var cirka 360 invånare vid uppbrottet år 1940.

Redan den 17 juni 1934 uppträdde 32 hitresta rågöbor från Rågöarna i ett Rågöbröllop på Skansen i Stockholm (se Kustbon juni 1989, sid 10).

Rågöbornas danslag har också vid

flera tillfällen efter flykten till Sverige uppträtt med delar av ett Rågöbröllop och som exempel kan nämnas på Rågöbornas Luciafest i Kärrtorp, hos Andreas Enggrön på Vätö och Esto 80 den 26 oktober 1980 på Nordiska museet.

En av de största upplevelserna i vår historia var Folklorefestivalen Baltica -89 då vi blev inbjudna av Estlands regering. Tänk att i Estland få visa upp vår tradition av musik och dans och ceremonierna kring ett Rågöbröllop (se Kustbon september 1989)! Ja, jag minns ännu när jag somnade den ljumma sista sommarmorgonen där, till tonerna av våra spelmän som ännu envist spelade "Flätdansen" klockan fyra på morgonen efter dansen på stranden nedanför vårt hotell i Pirita. Ute på redden lyste ryska patrullbåtar upp himlen med sina strålkastare, men det stora riket i öster hade börjat rämna.

För den som vill läsa mer om våra brölloppstraditioner rekommenderas Per Söderbäcks bok "Rågöborna" som ännu finns tillgänglig på större bibliotek.

Att vara spelman på ett Rågöbröllop är ett mandomstprov. Det ges få tillfällen till vila. Musiken skall ljuda så gott som hela brölloppet igenom. Från Cätlin Jaago med sin säckpipa och bröderna Endel och Hjalmar Enggrön med dragspel.

Träning och förberedelser

Uppgiften att planera en resa och att även utarbeta ett uppvisningsprogram kan vara mycket krävande och svårt att genomföra eftersom rågöborna numera är spridda samt att vi skulle uppträda i Estland med små möjligheter att träna på plats. Efter det att Alar Schönberg och Ruth Nugin hade framlagt sina planer, satte Arnold Lindgren och Ragnar Rosenberg igång att med sedvanligt lugn genomarbeta manuskriptet och vi kom igång med träningen. Ett arbete som kräver tålamod och mycket inlevelse.

Det har glesnat i våra led och det var med sorg vi noterade att några inte kunde medverka på grund av sjukdom och dylikt, men som tur var ställde många av våra ungdomar upp i folkdräkter och tidsenliga kläder vilket skapade den rätta atmosfär som gör att ett Rågöbröllop blir trovärdigt.

Från brudgummens hem, första dagen

Vi hade samlats inne på museet som brölloppsgäster (kallet) och dansade in på scenen, efter att just avslutat måltiden i brudgummens hem.

Åldersfar ringer i klockan och frågar: Vart går vi?

Brudgummens mor svarar: Nu går ni bort och hämtar ett äppelträd som blommar i Storbyn samtidigt som hon räcker över svärdet till brudgum och brudgumpilt (marskalk eller best man). Under tiden har en dansring bildats i en

FOTO: MAY-BRITT PELLA.

Kvinnorna har enligt gammal tradition klätt bruden, som sitter färdigklädd i stjärtjacka, brudkrage och säppet (brudkronan). Fr v följarflickor: Carin Rosenborg och Anette Rosendahl, läjdare: Hans Rosendahl, åldersmor: Alice Wiklund, bruden: Anna Pella, lejdlare: Sigfrid Österdahl och brudpia Gun Pella.

En brudvälling bestående av kött, potatis och klomp som huvudingredienser serveras. Kvinnorna i sina vackra folkdräkter kring följarbordet utgör ett färgstarkt inslag i bröllopet.

bestämd ordning. Läjdarna (ledare, som har till uppgift att leda bruden) har tagit var sin flagga en svensk och en estnisk, kvinnorna med sina vackra och färgrika dräkter och bröllopsgranar är en hägrande syn och nu spelar dragspelen och säckpipan upp "Skåraläiken".

Man dansar tre ringar medsols och tre ringar motsols, samtidigt som brudgum och brudgumspilt går på utsidan av ringen i motsatt riktning och slår svärd i kors. Ölstånkorna blir tomma och man ropar att tungan är torr, varvid källarsfararna (= far i källaren) räcker fram välfyllda ölstånkor och säger: Kväte, kväte (fukta, fukta).

Efter nio varv har bröllopsskaran börjat tåga bort med brudgum och brudgumspiltarna i spetsen. De slår sina svärd i kors, efter kommer hela skaran och spelmännen spelar "Kån lurk ne, kån lurk ne? Vi lurk åt Storbin....."

Framme vid brudens hem

Vi dansar ut från brudgummens gård genom grinden och dansar runt ute på planen utanför museet och så sätter vi kurs mot museet igen som har ombildats till brudens gård och där man nu har spärrat vägen med en grind och stockar.

Åldersfar går fram till grinden och underhandlar med brudens far medan gästerna fortsätter att dansa.

Brudens far: Vad är ni för slags folk? Vem har hämtat er hit till vår gård?

Åldersfar: Vi är en besättning från ett skepp som förlit i stormen och vi kom hit för att hämta ett blommande äppelträ.

Brudens far: Har ni något att ge?

Åldersfar: Smaka vårt öl! (räcker en ölkanna över grinden)

Brudens far: (som tar emot ölkannan) Vi må språka om saken.

Nu ropar bröllopsskaran: Oxa! Vegen läusan! (oxar öppna vägen!)

FOTO: ULLA PELLA.

Eftersom detta var ett stort bröllop och vi hade fyra oxar utgjorde inte grin- den något större hinder. Här skulle egent- ligen min berättelse slutat - eftersom jag var en av oxarna som blev klubbad och slaktad, med skinnet hängt på tork - men en rågoöxe är som asaguden Tors bockar - man återuppstår snart igen.

Kvinnorna i kallet har nu gått till brudhuset för att klä bruden. Man sätter på henne brudkrage, stjärtjacka och säpplet (brudkronan) medan övriga fort- sätter att dansa.

Åldersmor frågar bruden när säpplet sätts på: Det är väl inte så lunda att du blivit tung i kroppen?

Bruden: Nej, jag är jungfru!

Åldersmor: Det är bra. Annars skulle du inte få bära säpplet. Men om du ljuger, då är det din skuld i fall alla de rena flickor, som bär säpplet efter dig, får en elak huvudvärk.

Åldersfar: (ringer nu i klockan) Alle man ombord!

Det är dags att sätta sig till bords i gällande ordning, Åldersfar, brudgum, brudgumspilt och oxarna vid brudgums- bordet. Åldersmor, brudpiga, läidare med fruar, kistlyftare med fruar, följ- arpojkar, följarflickor och spelmän vid brudbordet. Fridrickarna vid norrbordet. **Brudens far:** Vi har slaktat en ox till brudvällingen. Ingen behöver sörja för att maten inte räcker.

Spelmännen, läidarna, brudpiga, åldersmor och följarflickorna går så till brudhuset för att hämta bruden. Spel- männen spelar "Läidarsläiken". Alla res- ser sig och ropar hurra när de stiger in med bruden.

Kockmororna bär nu fram maten; en brudvälling bestående av kött, pota- tis och klimp.

Brudpigan sjunger en psalm och måltiden börjar. Bruden får bara äta tre skedar av vällingen för att alla ska förstå att hon kommer från ett hem där hon har kunnat äta sig mätt. När så kockmo- rorna börjar duka av slänger alla slantar på bordet som de plockar upp.

Spelmännen sätter sig på bordet och börjar spela de olika medverkande läikarna i tur och ordning:

1. Brullåpsläiken eller bruläiken som dansas av åldersfar, åldersmor, brud- gum, brud, brudgumspilt och brud- piga.
 2. Läidarsläiken dansas av läidarna med fruar.
 3. Kistlyftarsläiken dansas av kistlyftarna med fruar.
 4. Oxläiken dansas av oxarna som skall söka efter en ko.
 5. Följarsläiken som dansas av följ- arna
 6. Kockmorläiken som dansas av kockmororna och källarsfararna.
 7. Norrbosläiken som dansas av norr- bordsfolket med norrbordsåldersfar i spetsen.
 8. Till sist friläiken som alla dansar tillsammans.
- Under sista dansen är det så dags att bryta upp.

Brud och brudgum tackar brudens föräldrar.

Brudgummen: Stort tack skall ni ha, som har uppväxt och fostrat henne åt mig.

Bruden: Stort tack skall ni ha som har uppväxt och fostrat mig.

Säpplet tas bort och åldersmor lind- ar dväilen om brudens huvud. (Dväilen = ett långt band som man lindade runt brudens huvud efter det att man tagit av brudkronan eller säpplet.) Kistlyftarna bär iväg med brudkistan och färden går under spel och höjsarop (ungefär hurra- rop) tillbaka till brudgumsgården.

I brudgummens hem

Framme vid brudgummens hem lyfter kistlyftarna in brudkistan i brudhuset. Under tiden dansar alla övriga, när kistlyftarna kommer tillbaka in sätter man sig till bords. Man börjar sjunga en psalm, läidarna leder ut brudgummen och när första versen är sjungen flyr

Bröllopsoxen Alar Schönberg ger noreikan Anna Pella och brudgummen Erik Söderberg en björnkram till avsked när det är dags för bröllopsgästerna att ta farväl och vända hemåt.

brudgummen från leidarna in i brud- huset och lägger sig i brudsängen.

När man sjunger fjärde versen på psalmen fattar leidarna bruden under armarna och för henne till brudhuset. Åldersmor, brudpiga klär av henne. När hon sedan skall lägga sig hämtas yngsta följarpojken ut från stugan för att lyfta upp hennes ben i sängen.

När följarpojken återvänder från brudhuset säger brudens mor till gäs- terna: Nu är det slut för i dag, nu går vi och vilar oss! I morgon klockan sju börjar vi åter.

Byte av dag. Norekdaen (ungfrudagen)

Den andra dagen kallas för "norekdaen", brudhuset har blivit norekhuset. På den dagen dansas bruden "dväilen au". Åldersmor kommer från norekhuset med norekan efter sig. Norekan har en vit

duk om huvudet, den ersätter "dväilen". Åldersmor, norekan och brudpiga och följarflickor börjar dansa. Norekläiken spelar, åldersmor och norikan börjar dansa armkrok motsols inne i ringen. Flickorna i ringen kring dem fattar var- andras händer och dansar medsols. När dansen slutar skall den vita duken falla av och en flicka skall försöka fånga och norikan skall stå klädd i vit luva med tipp.

Nu går norekan och åldersmor till norekhuset. Där inne sätter åldersmor åter den vita duken på norekan, nu ut- anpå den vita mössan. Spelmännen, läidarna och kistlyftare går också bort till ingången till norikhuset.

När bruden kommer ut binder hon breda, långa sidenband på spelmännens dragspel och vid läidarnas svärd. Kistlyftarna tar gåvosäcken för att bära in den. På vägen till bordet försöker fridrickarna röva till sig säcken. Om detta lyckas bär de själva in säcken.

Åldersmor och norekan sätter sig på sina platser bakom följarbordet, kist- lyftarna ställer sig vid bordsändan med gåvosäcken och läidarna med svärdet mittom åldersmor och norikan.

Spelmännen börjar spela "Lihl-lot- ten" och de övriga dansar.

Gävoutdelningen kan börja

Åldersmor ropar ett namn bland de dan- sande. Den som ropas upp kommer och hämtar gåvan, som överlämnas av åldersmor. Efter det att gåvan överläm- nats återvänder mottagaren till dans- ringen. Åldersmor ropar upp en efter en av de dansande som får hämta en gåva. Hela tiden pågår dansen. När allt blivit utdelat tar äldste följarpojken säcken, dansar ett par varv med denna och går ut med den. Åldersmor binder nu ett snöre på väggen bakom sig.

Opadricksen kan börja

Åldersfar har intagit sin plats bakom brudgumbordet. Med klubba slår han i bordet och ropar upp namnen på den med "fru" som skall dricka norekan till, alltid med gårdsnamnet först. Det uppropade paret sätter sig vid bordsändan och läidarna fyller öglan som paret skall dricka ur. Varje gång de dricker skall de ge pengar eller en gåva. Ger de pengar, läggs dessa på en tallrik framför åldersmor. Åldersmor tömmer tallriken varefter i ett fat som norekan håller med en vit duk över. Ges en gåva binder åldersmor denna vid snöret på väggen. Innan paret går från bordet bjuder åldersmor på en sup. När paret lämnar bordet skall de dansa ett par varv till musiken. Sedan ropar åldersfar upp nästa par och hela proceduren upprepas.

"Läidarsläiken" spelas och läidarna leder ut norekan med penningfatet till norekhuset.

Man sjunger:
läi, läi brude
klings klangs med svärde
brude gråter
pipa låter
tunna rinner
å ljuse brinner.

Alla sätter sig och så småningom avslutas den andra dagen.

Byte av dag och avslutning

Läidarna leder nu in en oxe utklädd till brud, i vårt fall Erhard Lindman, skrudad i vit särk och röd luva med spets, som verkligen lyckades med att glädja oss och erövra allas hjärtan och uppskattning.

Åldersfar har intagit sin plats bakom brudgumbordet och börjar nu åter ropa upp folk, den här gången utan särskild ordning. Gästerna bär fram allt möjligt

Teaterbesök på Nuckö

Nuckö skola och gymnasium hade i september besök av teatergruppen Tio fötter från Uppsala. Tio fötter gav tre föreställningar av komedin "Fru Höglunds tredje husdjur", skriven och regisserad av John Fiske. Komedin riktar sig främst till barn i ålderna 5-13 år och handlar om Fru Höglund som bor ensam med sin hund och katt i en liten lägenhet. Språket är enkelt och passar barn och ungdomar som studerar svenska som andra eller tredje språk. Kulturnämnden i Uppsala gav teatergruppen ett mindre resebidrag för att kunna bygga upp en långsiktig kontakt med Nuckö genom att bjuda in personal därifrån till Uppsala för att studera kultur och utbildning. Avsikten är också att återkomma till Nuckö med nya teaterföreställningar.

Tiia Derblom Anderson

FOTO: RUNE OCH SOLBRITT BERTHOLM

Bröllopsoxen Einar Mählberg som blev slaktad och återuppstod.

gammalt skräp till gåvor. När det sedan har samlats en hel mängd skräp, leder man ut oxen och var och en tar sitt skräp med sig och slänger det.

Man börjar dansa friläikar. Efter en liten tid går bonden ut på trappan när det är dags att sluta och bankar tre gånger med ett vedträ mot en stolpe, det vill säga packar ihop följarna eller "lopporna". De andra sätter sig på sina platser, endast följarna blir kvar. Man spelar "Fölgjarsläiken", dessa dansar och börjar avtåga. Kvinnorna tar sina bröllopsgranar med sig. (Bröllopsgranar = små granar klädda med blommor av kräppapper i olika färger.) Åter bankar bonden tre gånger med ett vedträ och nu går brudgum, norekan, brudgumspilt och brudpiga bakom brudgumbordet. Man spelar "Aulifetsläikin" (eller skiljarsläikin) alla sjunger med. Gästerna skall innan de går passera framför brudgumbordet och tacka brudgum, noreka, brudgumspilt och brudpiga. Oxarna försöker fånga in de flickor, som är på väg att gå. Varje man får passa på så att inte just hans flicka blir stulen. Vid avtåget viftar kvinnorna med sina bröllopsgranar och männen ropar hurra och höjssa, så länge de är synliga.

Så avslutas bröllopet med "Aulifetsläikin" och därefter följer spelmännen med brudparet till norekhuset och brudgummen betalar spelmännen.

Vi avslutade kvällen tillsammans på restaurang Kursalen med middag. Med Ain och hans spelman och ungdomar som han hade övat rågödans och musik i spetsen dansade vi i rad från museet till restaurangen. Vid framkomsten fortsatte vi dansen till tonerna av våra spelmän.

Dagen efter besökte vi Rågöarna i soligt väder innan det var dags att återvända hem till Sverige.

Var det en dröm?

Det är många av oss som erhållit ett foto från Rune Bertholm på alla som deltog i årets Rågöbröllop. Han har förevigat en dröm som vi alla har burit inom oss, men som varit omöjligt att

förverkliga under tider som gått. Det är en bild som var och en av oss kan ställa fram för sig och tänka: Det hade kunnat vara ett bröllop på just min fädernegård.

Det är väl tillåtet att drömma lite? Så kunde det även sett ut så på vår gård? Det kunde vara nere vid stranden på Espes? Javisst! Där går ju staketet mellan oss och Fredikas. Där borta ligger "Kappa", den lilla ön och med Stora Rågö i bakgrunden. Och brudparet Erik och Anna är ju som hämtade ur bygdespelet "Värmlänningarna". Ett bröllop på Espes mellan Erik och den vackra Anna från Dampäs. Ri - ett bröllop omgivet av släkt och vänner - ja, sannoligen har inte Ruth också hunnit hem från allt jobb i Hapsal och kommit med på bilden! Ja - visst var det väl Nädärgås Hjalmar och Endel som spelade? Vad var det för en rar liten flicka som spelade säckpipa? Javisst Cätlin Jaago var det. Hoppas hon kommer och spelar på fler bröllop. Drömmen är ju nästan verklig!

Så är det med vackra drömmar - de slutar tvärt, vi får hoppas att detta inte är det sista Rågöbröllopet som har uppförts, utan att även dessa gamla seder skall bevaras för framtiden av våra unga. Fragment från det lilla jag upplevde av ett Rågöbröllop dyker upp ibland i minnet, trots min ringa ålder då vi lämnade ön.

Stort tack till Aibolands museum och Rågöbornas danslag för dessa oförglömliga minnen.

Fotnot: En del av beskrivningen av bröllopet i texten är hämtad från Arnold Lindgrens, Ragnar Rosenborgs och Ruth Nugins manuskript till bröllopet i Hapsal, som är utarbetat efter Per Söderbäcks bok "Rågöborna".

Sökes

Ny redaktör till Ormsöbladet omgående. Ring Ingvar Wahlberg tel 08-89 59 75.

Svenska namn i Estland i ny bok.

Svenska ortnamn i Estland finns nu samlade i bokform enligt en notis i Metro nyligen. Boken "Svenska ortnamn i Estland" med estniska motsvarigheter har skrivits av professor Marianne Blomqvist. Boken riktar sig till resenärer, medier och personer som är intresserade av namn. Den är skriven på fyra språk: svenska, estniska, finska och engelska. (TT-FNB)

Julkappstips i sista minuten!

Ge bort en prenumeration på Kustbon. En julkapp med omtanke som varar ett helt år. Ring Ulla-Stina på expeditionen. Tel 08-612 75 99 mån-tor 9-14.

MOA 1943-1998

I

När ett land blir gonggongen som börjar dåna
står icke-valet: hålla den tunga klubban
eller klänga under, längs baksidan

där strimmor av blod slingrar ur örat,
bit för bit vitnar knogarna, vibrationerna
slår gas i markens porer, för att sedan

vid skramlet från dödade jordandar
ska ingen längre kunna gå på stranden

Spänstiga vaktorn, stolta står de, ser sig själva
sin skönhet, i styva konstruktioner,
i år med ohämmad celledning
till torn
till torn

att bli i spikmatteland – med smällande
strålkastarkaviteter
flaggat till fest –

Entré

II

Det är början av 1950-talet och från långt i nordöst
kom Viktor hem, till inget

asken susade lika lätt och havet var där
havet – en krattad vägg och reglad dörr, men innanför:
endast han själv

I den tid då kaktusarna i Sverige östes
med blomsternäring och nådde taket samma sekund
som foten luckrats upp,
flyttade Viktor in i Moa –

i den gamla gården skrev han på ett ark, en enda fråga –

Det måste väl ändå vara enkelt
på kvällspromenad, när den stora natten i väster
avtecknar sig bakom nya anläggningen

i trasor av månsken hoppar frågan
mellan skorstenshögar

fram och tillbaka, med natten dansar frågan
mot husets vägg, för att så småningom –

fastna
naglad med vitmossa mellan stockarna

III

Men allt det där var långt före min tid

nu städar jag rian och i Moas tjocka lager boss
kniper jag årtal till min egen samling:

stege
inkarvat lod
filtsocka, arméns i konstant upplösning
Lenin i en mapp

Från stegen sopar jag spindelnätet
där Viktors fråga, som suttit mellan stockarna,
redan exploderat –

just utanför rian, 1988 (det har jag sett på video):

Viktor, grå, på moped
stum
i klungan av uppståndna klasskamrater, vinkande
glasspinnar,
uppvakna

IV

Juli 1998:

ett knappt förnimbart tryck mot huden
när vi springer genom väggen
lekande
till morgonbad med småflundror på sandbotten

Moa ligger vid havet igen, gården är renad, och vi
som kommit med vårt solsken
vill faktiskt dröja här en stund

LENA MELIN

Lena Melin är född 1964. Hon är dotter till Jenny Melin, född Vesterman, som föddes på Larsas gården i Spithamn 1931 som äldsta barnet till Lydia och Valdemar Vesterman. Lena Melin är utbildad fysiker och arbetar för Ericsson med mobilt internet. Hon har ägnat sig åt skönlitterärt skrivande sedan början av 90-talet och gick våren 1995 utbildning i Skapande svenska vid Uppsala Universitet. Lena Melin skriver helst poesi eller noveller med en dragning åt det fantasifullo och fantastiska. Dikten Moa inspirerades av ett besök i den gamla gården Moa i Spithamn sommaren 1998. Denna gård ärvdes av Jenny Melin och hennes syskon efter Viktor Borrman, som bodde där fram till sin död. Moa ligger en knapp kilometer öster om den plats där Larsas gården låg. Alldeles i närheten ligger ruinerna efter en sovjetisk militärbas.

Baktankar

På en av pub-kvällarna på Roslagsgatan under hösten hade Mattias Reinholdson med sig en lingonkaka. Receptet kommer från hans mormor Helmy, som var född i Jedefer i Pärnumaa, men upp vuxen i Pernau. Det var där som hans morföräldrar träffades, när hans morfar Daniel Matsson från Nargö kommit dit för sin första pastorstjänst. Sedan bodde de i Keila, Nömme utanför Reval och

Hapsal, varifrån familjen flydde vintern 1941.

Omas baltiska lingonkaka

Smörj en kakform med löstlagbar kant. Sätt ugnen på 200 grader.

Ett ägg och 1,5 dl socker blandas.

En tsk bakpulver, fem dl vetemjöl och några droppar bittermandelolja blandas ner.

Smula ner 100 g margarin. Det blir en fluffig konsistens om man använder lägsta hastigheten på elvispen. 2/3 av degen hålls i for-

men. Ovanpå läggs så mycket lingonsylt att den täcker degen. Resten av degen blir ett lock på kakan. Picka hål i locket med en gaffel (annars bildas stora luftbubblor under det). Sätt formen i mitten av ugnen och låt den stå tills topparna börjar bli bruna. Ca 30 min.

Pappas hemkokta lingonsylt brukar vara bäst, eftersom sylten ska vara lagom syrlig. Man kan använda plommon i stället för lingon men då får man en mycket sötare kaka.

Mattias Reinholdson

Paret Olljums dotter Lilian bjuder presidenten på små prinskorvar till drinken före maten. Lennart Meri drack dock bara alkoholfritt. Han vill inte bli som Jeltsin, sa han.

Det hör inte till vanligheterna att en privatperson bjuder en president på sill och potatis hemma i köket. Men det är just vad som hände en julidag i somras hemma hos familjen Olljum. Och gästen var ingen mindre än Estlands president Lennart Meri, som i sällskap med sin fru Helle och dottern Tuule var på besök i Kanada för att delta i firandet av Esto 2000 i Toronto.

Välkommen herr president!

Hur kom det sig då? Jo, familjen Olljums son Alar, som tidigare arbetat i det estniska utrikesministeriet, ombads av presidenten att lägga upp en resrutten under Kanadabesöket. Och Alar, som nu arbetar i Litauen, lade självklart in ett besök i sina föräldrars hem i Vancouver också. Alar är mycket stolt över sin duktiga mamma, som heter Irene och är född Dyrberg i Bergsby Larsa i Rickul. Presidentens morfar, som hette Josef Engman, var född 1860 på gården Marks

i samma by. Josef var kusin med Irénes morfar Johan Westerman f 1859 i Spithamn Andors. På så sätt blir Irene och presidenten fyrmänningar eller bryllingar. Alars far heter Rudy Olljum och är född i Rapla, Estland.

Resan gick först till Toronto och därefter till Calgary där presidenten och hans sällskap hälsades välkomna av många ester. Sedan flög de vidare till ett mindre samhälle, Stettler, i jordbruksprovinnsen Alberta. Det blev en gång ett

centrum för de estniska nybyggarna, där man samlades för att få råd och hjälp och för att finna gemenskap i det nya landet. Det blev ett mycket känsloladdat möte mellan presidenten och de äldre esterna, deras barn och barnbarn. Sällskapet besökte också det lilla kapellet som byggdes av ester år 1906. På kyrkogården intill ligger säkert också några estlandssvenskar begravda. Innan flygresan gick vidare till Calgary serverades förfriskningar i Lindahallen, som är

Värden för båtturen, Villi Lepik, hade trevligt tillsammans med sina gäster. Damen med mössan är presidentens pressekreterare.

hundra år gammal och där ester och kanske estlandssvenskar träffats genom tiderna. Förr fanns det många estlandssvenskar som kände särskild samhörighet med esterna, speciellt de som hade gjort sin militärtjänst och kunde lite estniska.

Dagen därpå besökte presidenten det stora oljebolaget Suncor som har gruvor långt upp i norr vid Fort McMurry. Det ser ut som Suncor kommer att investera i Estland.

Tidigt nästa morgon fortsatte rundresan med turisttåg över Klippiga bergen.

Resan varade i två dagar och på fredagskvällen anlände gästerna till Vancouver, där de välkomnades med blommor. Sedan fortsatte de till hotellet för att byta om.

Så var det till slut dags för den lilla middagen hemma hos familjen Olljum. Ett tjugotal ester väntade på Lennart Meri, hans familj och uppvaktning. Och vad bjuder man då en president på till middag? Nummer ett är förstås lax från Stilla Havet. Så det blev både ugnsbakad och rökt lax. De fick också smaka på Kanadasill, som faktiskt är mindre och magrare än Atlantsillen och som tillagats efter kanadensiskt recept.

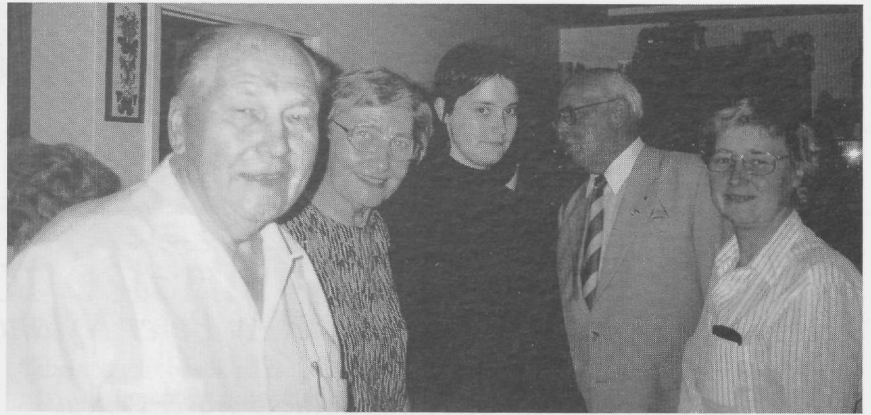
- Jag kunde inte motstå att göra en Janssons frestelse också, berättar värdinnan. Presidenten kände till "Janssons" och förklarade för de övriga gästerna vad den svenska maträttens namn betydde. Vi serverade även köttbullar och rökt skinka ifall någon inte skulle tycka om fisk. Gästerna fick också smaka Saarema leib - bakat i Vancouver - och så förstås estnisk surlimpa som bakats av en svensk bagare här. Till efterrätt bjöd vi på hembakad prinsesstårta, tosca och vanlig sockerkaka.

- På lördagsmorgonen gav vi oss ut på en fisketur ut på Stilla havet. En god vän till oss, Villi Lepik, tog med oss allihop i sin båt fast han själv sitter i rullstol. Det var en mycket fin dag och vi kryssade omkring och försökte fiska. Tyvärr blev det inga napp. Vi måste återvända utan laxar då en middag med diplomater och kanadensiska affärsmän väntade på president Meri, berättar Iréne Olljum.

Nästa morgon - på söndagen - blev det ett besök i kyrkan med estnisk luthersk gudstjänst och åtföljande kaffe med dopp. Därefter samling i kyrksalen som var fullsatt. Presidenten höll ett kort tal och svarade på frågor. På eftermiddagen var det dags för Lennart Meri att återvända hem till Estland.

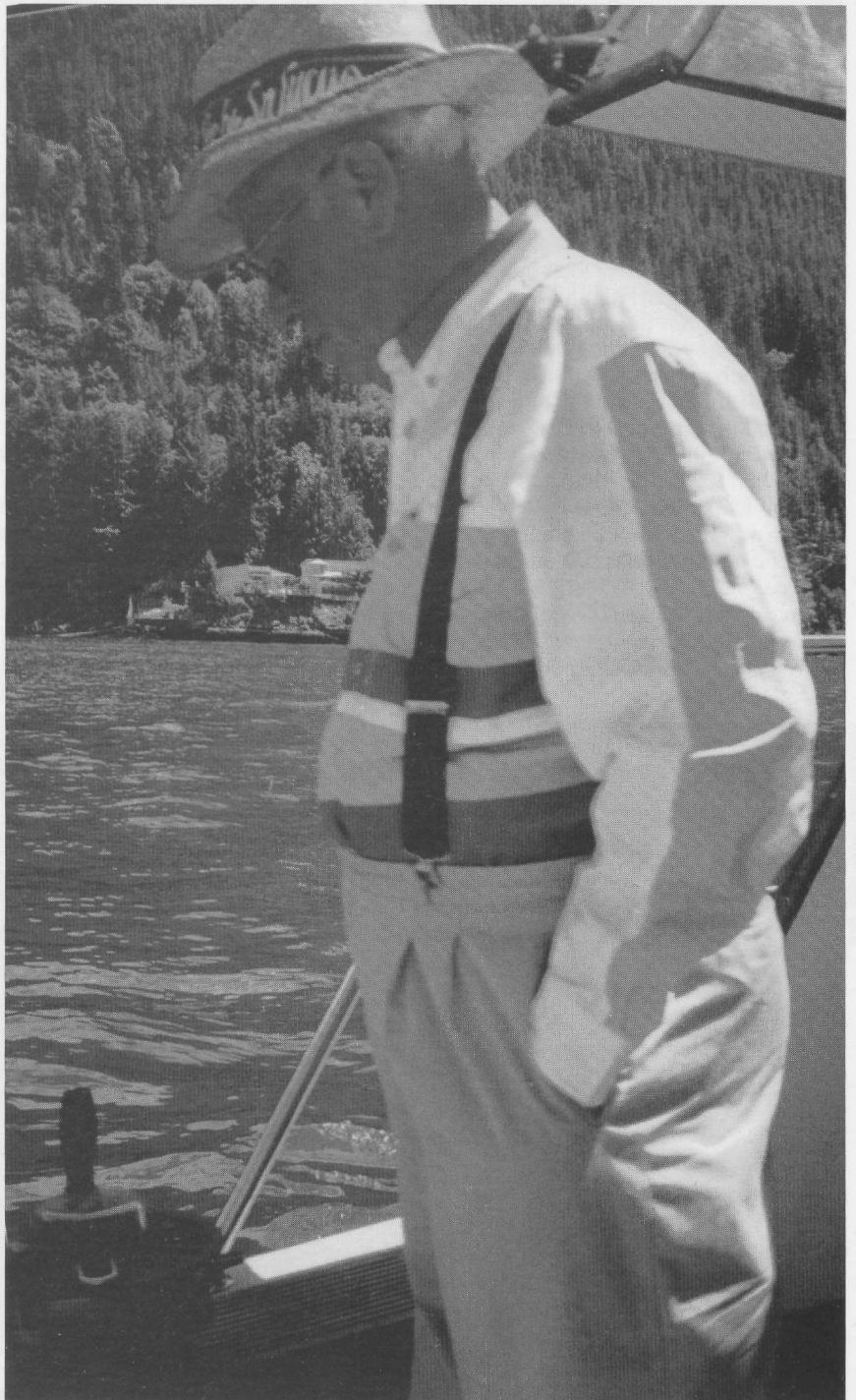
Agneta Klitter

Källor: brev till min mamma som var klasskamrat med Irene i Hapsals gymnasium och ett manuskript avsett för Rickul/Nuckös Medlemsblad. Fotona fick jag med hjälp av Irenes syster Ingrid von Sydow som stannade kvar i Sverige när Irene flyttade vidare till Kanada med sin Rudy.

Fr v värdparet Rudy och Irene Olljum samt presidentparets dotter Tuule, presidenten själv och hustrun Helle.

Lennart Meri fick inget napp, men njöt ändå av den fina dagen på Stilla Havet.

Arkeolog har hittat spår efter tidiga estlandssvenska bosättningar

Av Peter Nylander

I Enby och bakom Paskleps herrgård på Nuckö gräver Felicia Markus efter svenskar. Eller snarare efter svenska bosättningar. Hennes undersökningar är inne på andra året och långsamt men säkert börjar det mödosamma arbetet ge resultat.

Det är en varm dag i början av augusti som jag svänger in bakom Paskleps herrgård. Om man nu kan kalla denna militära byggnad för det. Här bakom står en enorm mobiltelefonmast och längst nere på en åker bland sly och vuxna träd syns några huvuden sticka upp. Just där gräver de. Av alla ställen på hela Nuckö.

- Ja det är lite som att leta efter en nål i en höstack, men varför vi är just här är ingen slump, säger Felicia Markus.

Häriifrån finns det kartor från 1800-talet som ger vägledning om var husgrunder och gränser kan tänkas finnas. I detta fall är det stengårdsgårdar som är av speciellt intresse. Under stenarna brukar det finnas kol från den tidpunkt då marken första gången röjdes för att brukas. Två schakt på 1x2 meter rakt över en mur har tagits upp här i Pasklep.

Felicia är inte ensam utan har idag

Felicia Markus' forskning kan komma att ge svaret på när estlandssvenskarna kom till Estland.

FOTO: PETER NYLANDER

två team till sin hjälp. Här i Pasklep är det Janar Raagmaa och Ylva Granath som mödosamt skaver av jordmolekyl efter jordmolekyl, drar upp rötter och frilägger stenarna.

- Stora stenar är bra, de har ofta legat från tiden då åkern röjdes, säger Felicia.

Nackdelen är att de är tunga att flytta. Men som tur är har de den väldige Janar till hjälp. Han lyfter stora bumlingar som de vore av luft. Janar som bor i Harga på Nuckö talar flytande svenska och har gjort stora arbetsinsatser tidigare under året. Jobbet bestod i att ta jordprover. Ett litet rör sticks ner i marken och på ett visst djup hämtas jorden upp och läggs i en liten plastpåse. Proven tas som i ett rutnät med 50 meters lucka.

- Folk i Enby frågade om jag letade efter olja. De tyckte jag betedde mig lite konstigt med min jordbör, säger Janar.

Totalt kommer 500 prover tas i Enby, 400 i Pasklep och lika många i Sutlep. Och vad är proverna bra för? Mänsklig aktivitet lämnar kemiska spår efter sig som finns kvar i jorden efter flera hundra år. Denna så kallade fosfatkartering kan således ge svar på var hus, ladugårdar etc låg. Proverna från Enby har redan analyserats och resultatet blev mycket

bra. Det framgår klart var bebyggelsen låg. Så nästa år är det att sätta mursleven i backen, för det är vad arkeologer gräver med.

Hittade gammal kopek

I Enby har schakt i tolv stengårdsgårdar grävts upp. Dessutom har Felicia gjort två provschakt, en åkervall och en husgrund. Några större fynd har inte gjorts.

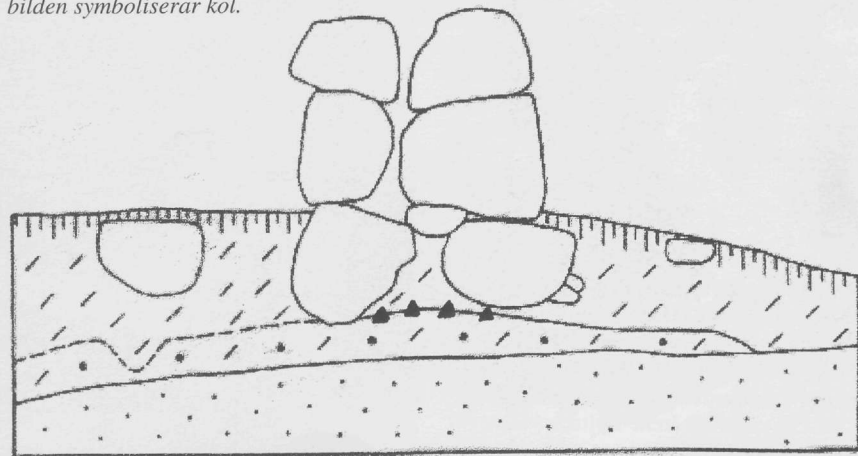
- Nej vi har hittat ett mynt från tsar-tiden, en kopek, lite bränd lera, järn och några glasbitar, säger Felicia.

Att just Enby är av arkeologiskt intresse har flera orsaker. Det är relativt orört, inte bulldozat som många andra marker. Det finns fina kartor från 1600-talet som visar hur gårdar, gården och skog låg. Dessutom låg det på land för 700 år sedan och inte under vatten, vilket ansenliga ytor i svenskbygden gjorde på 1200-talet.

- Vi har också intervjuat folk som känner till Enby. På så sätt kan vi lägga pussel och få fram gammal bebyggelse och jämföra med gamla kartor och våra egna undersökningar. När vi väl konstaterat att det bott människor på platsen såg sedan 1200-talet kommer det lite svårare. Att visa var de kom ifrån. Men det kan också gå att lösa, säger Felicia.

Stengårdsgård i genomskärning.

Redan förra årets gjordes fyra provschakt, tre i Enby och ett i Sutlep. Kolet analyserades och vissa av dem pekar på att bebyggelse kan ha etablerats runt 1100-talet. Ytterligare ett drygt tiotal kolprover skall nu analyseras. De små trekanterna på bilden symboliserar kol.

SVENSKBY SIDAN

Gotlänningar för österut

En grupp ur Svenskbykören tillsammans med anhöriga och vänner för till Dagö i mitten av augusti. För många var det första besöket på grannön medan andra har varit där tidigare. Flygresan tog cirka en timme, så Dagö ligger nära oss men ändå så långt borta. Avståndet har dock krympt de senaste tio åren. För länge sedan var kontakterna mellan Gotland och de baltiska öarna livliga.

Det var två intensiva men härliga dagar för oss. Vi besökte många plaster, från Söru i söder och Heltermaa i öster till Kõrgesaare i väster. Naturligtvis hinner man inte se hela ön på två dagar men intresset finns för flera resor till Dagö. Det är en spännande och vacker ö. Särskilt Kassari kyrka med sitt vasstak var intressant och annorlunda. Höjdpunkten för kören var att delta i gudstjänsten i Reigi kyrka. Kören sjöng några sånger och försökte hänga med i psalmsången. I Reigi finns många rötter för dem som sedan blev svenskbyborna. Vi besökte även Korsbacka, Ristimägi, platsen där den sista gudstjänsten hölls den 21 augusti 1781 före den långa vandringen till Ukraina. Många tankar gick till de människor som var tvungna att bryta upp från sina hem.

Efter att ha lyssnat till konsert för piano och flöjt i Pikk-Maja museet var det tid för hemresa. Vi var alla mycket

nöjda med vårt besök på Dagö. Det gav mersmak för många av oss att få se mera av vår granne i öster. *Birgitta Utas*

Besök från Gammalsvenskby

I Gammalsvenskby pågår undervisning i svenska med Christina Sturén som lärare. När ordinarie skoltid är slut kommer 27 elever i olika åldrar för att lära sig svenska. I augusti gjorde dessa elever en resa till Sverige. Det blev många nya upplevelser för dem. De hade inte åkt tåg, inte båt och heller aldrig sett en rulltrappa tidigare. De besökte Kiev för första gången och var gäster på Svenska ambassaden. Efter ett dygns tågresa kom de till Gdynia (i Polen) för att med båt ta sig till Karlskrona. En vecka stannade de i Vimmerbytrakten. De besökte bl a Katthult, där Gun-Britt och Sven-Erik Buskas samt Agneta Utas tog emot.

Lördagen den 26 augusti kom de till Gotland. Första dagarna var de i Visby. De bodde hos olika familjer. Några kunde tala svenska riktigt bra, medan andra hade svårare med språket. Olika aktiviteter pågick i Visby.

På tisdagen var det utflykt på norra Gotland och på eftermiddagen samling i Svenskbygården i Roma. De fick bekanta sig med klockorna i klockstapeln.

Några tog tillfället i akt och drog i repen för att ringa. Föreningen Svenskbyborna bjöd på borsjtj. Den smakade inte som hemma i Ukraina - men ändå gott, var omdömet. Många svenskbybor tog sig till Svenskbygården för att träffa de långväga gästerna. Sju ungdomar hade svenskt påbrå. Bland andra Viktor Buskas som fick träffa sin mors kusin Rolf Buskas. Maj-Britt Henriksson och Astrid Pettersson, födda Annas, fick träffa sin morbror Gustav Hermans barnbarn Anna Vasilishina. Anna besökte Gustav Herman på sjukhemmet och de talade med varandra på ryska.

Senare på kvällen för ungdomarna till Klinte för ytterligare tre dagar med bland annat idrottsutbyte med Donnersgymnasiet. Tidigt på lördagen den 2 september påbörjades resan tillbaka till Gammalsvenskby och på tisdagen var de hemma igen.

Vi hoppas att alla var nöjda med sin resa. Den var jobbig och strapatsrik, men ändå var något att minnas. Vi önskar dem lycka till med studierna.

Birgitta Utas

Fotnot: Kõrgesaare = Hohenholm och Reigi = Röicks. Pikk-Maja är en del av den forna klädesfabriken i Kärdla/Kärrdal och fungerar idag som Dagö hembygdsmuseums nya museibyggnad. / J Hd.

FOTO: KJELL-ÅKE STENSTRÖM

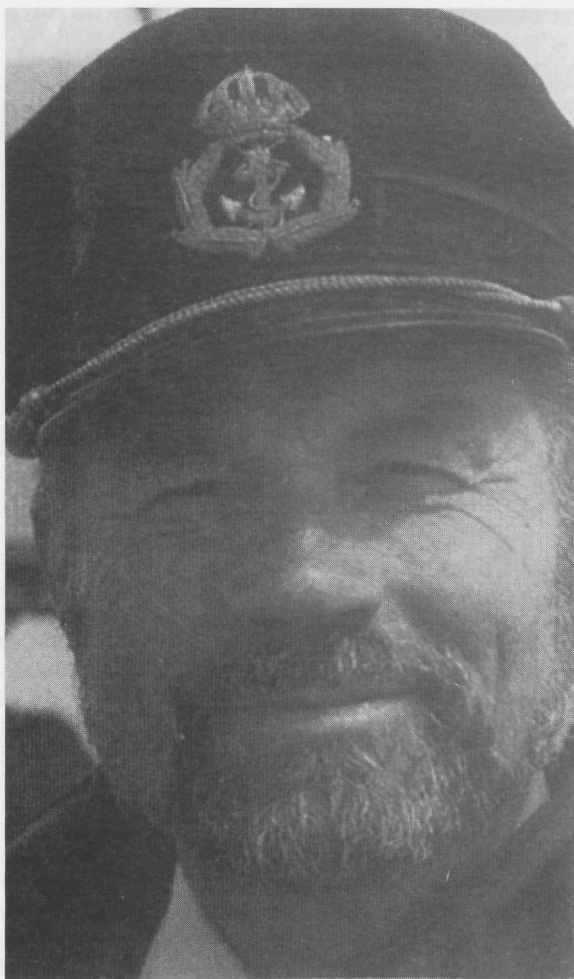

Här höll svenskbyborna sin sista gudstjänst på Dagö 1781.

Nedan alla eleverna på trappan vid Svenskbygården.

FOTO: ANNETT UTAS

Frans Lillivars.

Nargöpojkarna som förde sjömans- traditionen vidare

Kusinerna Ivar Rosen och Frans Lillevars föddes på Nargö på 1930-talet och båda hade de sjömän och lotsar i släkten.

På Nargö hade befolkningen i generationer försörjt sig genom fiske, lotsning och sjöfart. De båda nargöpojkarna kom att fullfölja den traditionen.

Under sin uppväxt och utbildningstid i Sverige blev yrkesvalet självklart och de kan idag vid sina pensioneringar se tillbaka på ett digert yrkesliv som sjömän och hamnlotsar runt om i världen.

Jag har aldrig haft en tanke på andra jobb, allting kretsade kring att köra båt. Det är klart att jag blev påverkad hemifrån med allt snack om båtar och fiske, säger Ivar Rosen, hamnlots i Göteborg som gick i pension i september i år. Hans kusin Frans Lillevars pensionerades förra året och hade då dryga 40 år till sjöss varav de senaste 20 åren som hamnlots i Göteborgs hamn.

Frans Lillevars (född 1934 på Nargö) kom till Sverige 1944 tillsammans med sin mor Elmeri (född Rosen). Efter sedvanlig skolgång praktiserade han på olika fartyg som jungman och matros för att sedan ta sin sjökaptensexamen år 1957. Under flera år var han sedan befäl på Gränges Rederi AB:s båtar som transporterade malm från Narvik. 1962 blev han skeppare på en bogserbåt i Narviks hamn.

Genom Gränges Rederi AB kom han senare under 1960-talet att flytta med familjen till Buchanan i Liberia där han jobbade som lots och biträdande hamnkaptent i sex år.

I slutet av 1960-talet gjorde Frans Lillevars sitt enda avsteg från sjömanskarriären – då flyttade han nämligen till Las Palmas på Gran Canaria där han var restaurangägare i några år.

Därefter styrde han kosan till Persiska viken där han kom att arbeta som lots i Rastanura – världens största exporthamn för olja. Dit återvände han

också under en tvåårsperiod efter drygt fem år som styrman på Stena Lines färjor under 1970-talet.

År 1979 återvände han dock till Sverige för en anställning i Göteborgs hamn som hamnlots där han var kvar till sin pensionering 1999.

Hans något yngre kusin, Ivar Rosen (född 1939 i Tallinn), son till Viktor och Erika Rosen, gick till sjöss 1956 som jungman på Rexbolagets fartyg "Björn" som fraktade malm från Västerås till Rotterdam. Under denna period arbetade han också som matros på Broströms "Laholm" och "Wasaholm" samt Svenska Lloyds "Almeria" och Sveabolagets "Rane".

Därefter var han redo för skolbänken och 1959 började han på Sjöbefälsskolan på Stigbergsgliden vid Fjällgatan på söder i Stockholm. Att bli färdig styrman tog ett år och våren 1962 var han sjökaptent. Utbildningsåren varvades med jobb till sjöss om somrarna.

Efter sjökaptensexamen var det dags för lumpen. Ivar Rosen ryckte in som aspirant i Kungliga Sjökrigsskolan i Näsbypark och blev sedermera kapten i flottans reserv. Sitt fänriksår (1963) gjorde han på Märsgarn på Örlogsbasen Berga vid Horsfjärden. Efter ytterligare ett år som mätöficer var Ivar Rosen färdig med den marina utbildningen.

I mitten av 1960-talet började han på Svenska Lloyds "Iberia" som 2:e

styrman och arbetade sedan även på "Svecia" och "Saga" som 1:e styrman till och med 1971.

Därefter kom han att följa sin äldre kusin i fotspåren och blev 1972 bogserbåtsskeppare i Buchanan i Liberia där han även var lotsselev till hamnkaptent Lasse Colliander.

Hösten 1973 flyttade han hem till Sverige igen och gick som lotsselev i Göteborgs hamn parallellt med jobbet som 2:e styrman på "Prins Oberon". Efter 100 båtar körde han upp som lots och fick sin lotsexamen.

-Som lots såg jag en möjlighet att fortfarande vara till sjöss men inte vara borta hemifrån så mycket och så tycker jag om att köra båt. Dessutom såg jag vart skeppsfarten var på väg – vi hade ju inga fartyg under svensk flagg längre, säger Ivar Rosen om valet av lotsyrket.

Mellan åren 1973 och 1977 arbetade han som hamnlots i Göteborgs hamn för att sedan, liksom sin kusin, ta en avstickare till Rastanura i Saudi Arabien där han körde tankbåtar för Aramco (Arabian-American Oil Company). Efter ytterligare fyra år som hamnlots i Göteborg begav han sig till Freeport på Bahamas. Där arbetade han som lots i fyra år för att sedan återkomma till Göteborgs hamn.

År 1987 infördes växeljänst hos Lotsarna i Göteborg det vill säga man varvade lotsjobbet med trafikledartjänst

Frans Lillivars.

(VTS=Vessel Traffic Services) med tre månader som lots och tre månader som VTS.

- Sedan dess har vi hållit på med det men numera är jag strandsatt och är bara VTS-gubbe sedan mars 2000. Som lots får man ju bara hålla på tills man är 61, säger Ivar Rosen och tillägger apropå vad som varit roligast under alla år:

- Roligast har varit att köra båt förstås och det var trevligast att bo i Afrika. Jag har många goda historier från Afrika och våra bruna bröder och systrar. De hade ingen framförhållning alls. De satt och väntade på att kokosnötterna skulle falla ner från träden.

Den största förändringen inom sjöfarten, menar han, är att sjömannskapet inte finns kvar längre:

- Den sociala biten till sjöss existerar inte, det är så lite folk och stressen – det är så bråttom jämt speciellt för skepparna. Dessutom har det ju skett stora tekniska förändringar, avslutar Ivar Rosen som gick i pension i september.

*Margit Rosen Norlin
& Kristina Rosen*

Ivar Rosen.

”Båtgåtan”

Den gamla fiskebåten ovan fotograferade jag i somras vid besök i båthamnen i Simrishamn. Senare, vid telefonkontakt med en tjänsteman i kommunen, samt Valter Grönlund (bördig från Stora Rågö), framkom att båten använts vid flykt från Estland under andra världskriget. När och hur den hamnat i Simrishamn vet man ej exakt, men den har funnits där sedan 1950-talet. Valter (som själv bor i Simrishamn) har hjälpt mig med uppgifter om båten. Den är 6,0 m lång, 1 m bred och 0,65 m djup.

Det klinkbyggda skrovet är helt i ek, spanten och de sju bordparen sammanfogade med (ene?)-pinnar. Båten kunde ros med tre par åror, och verkar ha varit origgad.

I den lilla akterspegeln är invändigt inskuret: 18?7; tredje siffran är oläslig.

Var byggdes denna typ av båtar, och varifrån i Estland kom den? Har du någon lösning på ”gåtan”, så ring eller skriv till Kustbon.

Hjalmar Stenberg

Vid flygeln Piia Paemurru.
Merle Siltamo och Oliver Kuusik sjunger.

Musikgudstjänst

Den 21 oktober fick vi lyssna till sångare och musiker från svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn samt den nye kyrkoherden Patrik Göransson.

Vi hade samlats för höstens kyrkohögtid och kunde lyssna till stämningsfull musik och sång. Alla bjöd på det bästa och det var ett varierat program. Vi fick lyssna till Maris Oidekivi-Kaufmann vid orgeln; Peeter Paemurus cellospel tillsammans med hustrun Piia vid flygeln; Mari Tampere violin och Christina Ots mezzo; tenoren Oliver Kuusik, som härligt sjöng en aria ur Händels opera Xerxes till Piia Paemurus ackompanjemang och tillsammans med alt-mezzon Merle Siltamo två duetter. Merle sjöng även den sällan hörda Ave

Maria av Paolo Tosti. Allt var mycket njutbart, men publiken stördes av att man inte följde det tryckta programmet.

Musikprogrammet avslutades med en betraktelse av Patrik Göransson och gemensam psalmsång.

Efteråt samlades vi, cirka 120 personer, traditionsenligt kaffe på "Kyrktorget". Vår ordförande Sven Salin intervjuade den nytilträdde kyrkoherden, som gärna berättade om sitt arbete i S:t Mikaelss församling och om kyrkans renovering. Ännu återstår mycket arbete. Det mesta i kyrkorummet i fråga om inredningen såsom predikstol, altare osv saknas. Orgeln är dock under uppbyggnad. Dagens kollekt som togs upp till förmån för S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn blev 6.375 kronor.

Margit Rosen Norlin

Två nybyggare i Rickul

Både Bertil Viberg och Ingvald Luks har byggt på sina respektive föräldragårdar. Bertils ligger i Pai och Ingvalds i Haversved.

Carita Laving

Ingvald Luks' hus i Haversved.

Bertil Vibergs hus i Pai.

Rapport från arkivgruppen eller en dag i Reval med Jutta Holst.

Mats Österman, sammankallande i arkivgruppen, blev en drivande kraft till att medlemmarna med respektive, och så jag, gjorde en Reval-resa för att främst åka och titta på Jutta Holsts utställning. Deltagare var Ulla och Bertil Björk, Berit och Gunnar Blomberg, Ingeborg Gineman, Rose-Marie och Sven Svärd, undertecknad och Mats Österman. Mats hade organiserat allt. Vi träffades i Estlines terminal och med vår gruppledarens eleganta eskort, kom vi ombord. Vi samlades till middagen och efter det blev det en stunds dans och glada grabbar, tills vi beslöt att vi hellre ville sitta och prata på ett ställe där man kunde höra varandra. Tänk att vi har så mycket att prata om, trots att vi träffas på Roslagsgatan varje onsdag.

När vi anlände till Reval fanns Jutta på plats vid terminalen och sen var det bara att promenera till Tjocka Margareta, släpandes på saker som skulle till S:t Mikaelsskyrkans julbasar den 9 december. Utställningen var fin! Där fanns

båtar, fotografier, dokument och sist men inte minst, väldigt vackra tavlor gjorda av Hjalmar Stenberg och Margit Rosen Norlin.

Sen var det den svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinns tur (ursäkta mig Manfred Stenberg, men den heter faktiskt så). Där fick vi träffa den nye kyrkoherden Patrik Göransson och se den nya inredningen. O, så vackert det har blivit, ny orgel på gång, bitar av predikstolen och så kom det en utmaning. Alla hembygdsföreningarna (byalag) skall få en egen nisch att förfoga över med eget material. Här måste någonting göras.

Strax åkte vi vidare till Rocca al Mare. På vägen måste vi byta buss. Väntetiden fördrev vi med att lära oss ett estniskt ord: Rattapood (cykelaffär) kan ju vara bra att ha i ordförrådet. Så kom vi då till friluftsmuseet. Fantastiskt! Vi promenerade och beundrade. Sotleps kapell var en liten pärla.

Tillbaks till innerstan med buss. På vägen fick vi se Tallinns "Djursholm", tjusiga villor med meterhöga staket. Väl i stan var det bara att hänga på Jutta. Och vi gick och vi gick och ...

Vissa av oss handlade, andra bara nästan svimmade på ett fik. Dags för hemfärd. Jutta ledsagade oss till båten. Hemresan gick bra, ingen av oss var särskilt hungrig, så vi satt i baren och åt varsin macka. Sedan somnade jag. Ingeborg betättade sen på morgonen att det hade blivit ett stopp under natten. Anledningen var att det var på årsdagen efter Estonias förlisning. Man stannade båten och saluterade med kanonskott. Vid tanken fick jag gåshud, men havet var stilla och allt förlopte väl.

PS. Arkivgruppen och jag håller just nu på att möblera om i våra lokaler. Lagret kommer hädanefter att inhysas i Johannes skola. Det känns lite grann, som om att cirkeln är slut, för jag undrar: hur många kom inte dit 1944, då skolan blev en förläggning? Å arkivgruppens, Kustbons och mina egna vägnar

Ulla-Stina Rundgren
Er kanslist

Upprop och hjälp

De har stängt postkontoret i Ölbäck, det betyder att vi nu måste åka till Birkas eller Hapsal för våra postärenden.

Om vi gemensamt gör slag i saken, så kan vi få tillbaka vårt postkontor.

Skriv ett brev om att du vill att posten återkommer till Ölbäck och skicka det till mig så ser jag till att det kommer fram till den som det berör.

Jag söker fotografier från Rosta-Graisas där min morfar är född, och från Riskul-Andors där min mormor är född, samt från Klottap-Knutors-Kondratsa där min mamma är född. Jag är intresserad både av fotografier från gårdarna och omgivningarna runtomkring.

Mycket tacksam för hjälp,
Kent Mählberg, tel 0158-32078
Kärret Laxne, 646 91 Gnesta

Att rädda ett gammalt timmerhus

I september öppnades en utställning i museet som visar några gårdsmodeller från Rickulområdet. Före öppnandet tog vi oss lite tid och tittade runt i trakten.

Vi besökte också Bastabacka, en gård som ligger långt in i skogen mitt emot Källskog, några kilometer från Roslep på vägen till Neve. Museet har tidigare haft planer med det ena av uthusen, en *spikar*. Planen har varit att flytta det gamla fina timmerhuset till Hapsal och bygga upp det med vasstak som museets näthus. Vi åkte nu till Bastabacka med förhoppningar om att kunna fullfölja planen – eftersom museets första båt nu också blivit färdig är behovet av en sjöbod stort.

Men att ta bort ett hus från dess ursprungliga plats kan kännas svårt. Att bevara det som vi har kvar av den gamla kulturen är viktigt. Hur bevarar vi den gamla kulturen när vi själva "river" den? Tyvärr väntade oss en ganska led-

sam syn. Det är ingen som bor på Bastabacka, trots att gården är privatägd. Den ligger mitt i skogen. Dit går ingen elledning. Boningshuset som är byggt på 30-talet är i mycket dåligt skick, medan ekonomihuset, ladugården och visthuset som är betydligt äldre ännu är i ganska bra kondition. Ågaren berättade att han hört att visthuset en gång hämtats från stranden och tidigare varit en sjöbod. Inskurna markeringar på husets stockar visade att det flyttats tidigare. Varifrån är svårt att säga.

Det känns tungt att en sådan skatt står därute och börjar ruttna. Taket på alla husen hade hål och när taket inte håller mer går det fort med förfallet ...

Därför beslöt vi i museet att föreslå ågaren att museet skulle rädda huset. Vi talade med honom och nu har vi hans principiella välsignelse och får också alla rättigheter till huset efter att betalat en liten summa till honom.

Ifall det hela fungerar så har vi följande planer: Våren 2001 river vi den gamla cementbyggnaden vid museet och gör platsen färdig för näthuset. I mitten av juni tar vi ned och märker upp spikarn i Bastabacka och transporterar den över till Hapsal. Under sommaren sätter vi så ihop huset igen som en del av museets sommaraktiviteter med förklaringar och en liten överblick över temat. Sedan skall vi, om vi hinner, redan samma sommar lägga ett fint vasstak som ett gammaldags estlandssvenskt talko.

Vi skulle nu gärna höra allas synpunkter. Ring gärna till museet och ge förslag och kommentera. Vi är övertygade att vi tillsammans kan hitta en trevlig lösning till det hela.

Och naturligtvis är alla välkomna att hjälpa genomföra projektet. Det behövs händer vid talkon, det behövs kunskaper (vi ska kontakta friluftsmuseet för säkerhets skull) och det behövs också hjälp (Stiftelsen Aibolands museum, postgirokonton 1192423-0) för att köpa ut huset och betala för transporten.

Alar Schönberg

Välkomna till S O V-seminarierna!

Stockholm - våren 2001

Succén fortsätter med ytterligare tre träffar.

Söndagen den 4 februari kl 10-14 ca. Det blir - på mångas begäran - en repris på det överbokade seminariet den 12 november med temat "Historia". De som hörde av sig då har förtur, men även ni andra får alltså en ny chans att lyssna till våra välkända föreläsare Jörgen Hedman och Elmar Nyman.

Söndagen den 11 mars kl 10-14 ca. Temat är "Arbetet i svenskbygderna". Först hör vi hur kvinnornas arbetsår kunde gestalta sig. De kvinnor som tillsammans förfärdigat de fyra bonader som hänger i våra föreningslokaler berättar vad de föreställer och hur de kom till. Det är bland andra systrarna Karin Dalström, f Granberg och Nea Granberg-Sönnert från Rickul som jobbat med detta. På Nargö fick kvinnorna ofta ersätta männen vid fisket och det berättar Margit Rosen-Norlin om. Männen arbetade såsom fiske och säljakt finns det flera som kan berätta om t ex Valter Erkas från Odensholm. Fler är vidtalade.

Söndagen den 8 april kl 10-14 ca. Temat är "Estlands-svenska namnformer och släktforskning". Jonatan Lindström, ormsöättling, berättar om namn, Jörgen Hedman, Bosse Nyman m fl berättar om släktforskning.

Kom och lär dig mer om hur det var förr i Estlands svenskbygder. Vi lever i förändringarnas tidevarv. Det vi varit vana vid är inte längre som tidigare. Våra mor- och farföräldrar och kanske även föräldrar försvinner och plötsligt är vi själva den historiska källan.

Tid: Söndagar, 4 timmar inkl lunchrast med enklare förtäring och tillfälle att umgås.

Plats: Roslagsgatan 57 (inne på gården),

Avgift: 50 kronor per person och träff (inkl förtäring). Betalas på plats.

Med reservation för ev ändringar.

Anmäl dig snarast eller senast en vecka före respektive tillfälle till vårt kansli, så vi kan planera för sittplatser och förtäring. Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85. E-post: song@algonet.se

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Rickul Nuckö hembygds- förening

Inom Rickul/Nuckö Hembygdsförening tillsattes våren 1999 en arbetsgrupp, "Grupp 44", vars uppdrag är att samla in och sammanställa uppgifter rörande Rickul/Nucköområdet från 1944 fram till dess att Estland åter blev fritt.

Det insamlade materialet delas in i olika ämnesområden, bland vilka kan nämnas: *Vilka flyttade in i våra gårdar, Befolkningsstruktur, Skolväsende, Kultur, Religion, Vård och omsorg, Mynlighetsutövning, Kollektivisering, Landskapsomvandling och Bebyggelse.*

Uppgifterna hämtas dels från ofentliga arkiv, i första hand länsarkivet i Hapsal, dels genom intervjuer på ort och ställe. Hittills har gruppen vid två resor gjort ett tjugotal intervjuer med såväl personer som bodde i området 1944 som senare inflyttade. En användbar källa har visat sig vara de uppsatser om hembygden, som har skrivits av skolelever. Gruppen har även medverkat till att färdigställa och översätta till svenska en krönika över Leninkolchosens i Birkas verksamhet.

En besvärlig och bromsande faktor för gruppens verksamhet är att allt arkivmaterial är skrivet på estniska (och delvis på ryska) och att de flesta av de intervjuade personerna endast talar estniska. Förhoppningen är dock att gruppen om några år, förutom att ha sammanställt det insamlade materialet och gjort det tillgängligt för vidare forskning, skall kunna presentera en översiktlig beskrivning av områdets historia under tidsperioden. *Göte Brunberg*

Rågöspalten

Eftersom Paldiski stadsstyrelse inte rättade sig efter föreskriften från Maa-ammet (Markämbetet) att ordna upp Rågöarnas markåterlämning, har Rågöföreningens styrelse i en rad hänvändelser bearbetat både Maa-ammet och landshövdingen i Harrien, att enligt lagen frånta Paldiski stad återlämningsbefogenheten. Samtidigt förestod rättegång mot Paldiski under hösten från ett antal rågöbor. Detta tillsammans har nu resulterat i att Paldiski stadsstyrelse har gett upp sitt motstånd och kapitulerat inför rågöbornas lagenliga krav. Återlämning och kompensering kommer att genomföras utan hinder.

En lagändring gör det också numera möjligt att ändra sin tidigare ansökan och begära kompensation i stället för att tillbaka marken. Detta är i sig en

förmånlig möjlighet, eftersom Paldiski fortfarande värderar rågömarken till värdet av stadsmark och kursen på privatiseringsvärdepapper (EVP) har varit hög under hösten (60 – 70 %). Enligt höstens kurser skulle det alltså vara möjligt att få ut cirka 180.000 svenska kronor för en normalstor rågögård på 30 hektar.

Arnold Lindgren

Under hösten har jag varit två gånger på Nargö. I slutet av augusti några dagar för att med Naturparkens direktor Tiit Koit bli informerad om vad som planeras för ön, alltså den del som Naturvårdsverket ansvarar för. Närmast har de tänkt att återställa "Parkin" eller Danske kungens park på östsidan av ön.

Med deras tjänste-jeep hann vi även med att besöka norra och södra delarna av ön. Jag kunde då påpeka att de vägs skyltar som satts upp i de flesta fall har placerats på fel ställen. Det är inte lätt att förklara var de tidigare byarna börjar och slutar. Skyltarna har tillverkats i Viimsi i ett format som inte passar för byvägar.

Nästa besök blev den 1/10 och gällde kyrkogården. Gränsvakten (Piirivalve) har lagt ner mycket arbete för att rensa upp på platsen. Gamla träd har sparats. De gamla gränsstenarna runt kyrkogården har blivit synliga och flera järnkors har hittats under mossan. Den gamla vägen till Kyrkogården från Lillängsvägen har återställts och träporten har flyttats från östsidan till den norra ingången. Vi tackar härmed Gränsvaktens chef Peeter och hans personal för utfört arbete.

För Nargö kapell har genom S:t Mikael's församling i Tallinn, som formellt äger kapellet, tagits fram en beräkning på kostnaderna för att hindra att kapellet ramlar ihop. Ansökan om bidrag och kostnadskalkylen har överlämnats till kommunen. Föreningens ihopsamlade medel för kapellet behöver tillskott, så att vi till exempel kan bidra med nytt tak.

Den smalspåriga järnvägen är nu delvis reparerad. Viimsi kommun bjöd in till en arbetsdag på ön. Cirka 200 personer hörsammade kallelsen. Många hjälpte till med att byta syllar och räta rälsen, och några plockade skräp och rensade på stränderna. Nästa större projekt är piren och hamnen, men där krävs det större investeringar. En nyplanering har startat och jag har igen fått frågan: Kommer några att börja bygga? Tänker några flytta till ön om regelbunden båttrafik kan ordnas? Och vad har vi tänkt att använda våra markbitar till?

Enligt uppgifter från fastighetsregistret för Nargö har 40 personer åter-

fått sin ärvda mark. Föreningen ber alla rågöbor att tänka på de ovan nämnda frågorna. Kom och berätta vad ni har för funderingar på årsmötet lördagen den 10 mars 2001 klockan 14.00 på Roslagsgatan 57 in på gården i estlands-svenskarnas lokaler. Alla gamla och nya medlemmar är välkomna.

Årsavgiften är 150 kr och Nargöföreningens postgiro 414 37 82 – 3. Ett varmt tack till alla er som under året sänt bidrag för Nargö kapell och kyrkogård.

Margit Rosen Norlin

Odensholms byalag

Kära Odensholmsbor! Det har hänt en hel del sen sist och det är mycket på gång när det gäller Holmen och dess kultur. Angående informations- och minnestavla över byn kan vi meddela att den är på plats nu.

Det som också har hänt är att söndagen den 29 oktober träffades vi några hemma hos Valter Erkas i Öregrund för att dokumentera en del av Holmbodialekten. Valter och Ernst språkade, Göran Hoppe spelade in och säkrade till eftervärlden. Jag och några till hade förmånen att få närvara och det kändes högtidligt.

Nästa projekt som Odensholm berörs av är en utställning i Aibolands museum. Utställningen startar i april nästa år och man vill bli en visa bruksföremål och andra ting som kommer från Holmen så ... har du något föremål hemma som kommer från Odensholm och som du kan tänka dig låna ut till utställningen? Fundera kring detta och tag gärna kontakt med Valter eller mig i frågan.

Vid årsmötet den 3:e veckan i januari 2001 kommer professor Göran Hoppe att närvara och då har du möjlighet att ta med och visa upp ditt bidrag. Observera att det bara är frågan om ett lån. Du får kallelse till årsmötet senare och då återkommer jag med uppropet.

Jag tycker att verksamheten som Aibolands museum och dess personal bedriver med att dokumentera och informera om en svunnen svensk kultur i Estland ska ha all stöd vi kan ge. Jag känner också en stor tacksamhet över detta så, leta i ditt minne och i dina gömmor. Alltid finner du något att bidra med. Inget är för lite.

Avslutningsvis vill jag berätta att vi var över till Bergsby första veckan i oktober. I vanlig ordning gjorde vi en del nedslag här och var, bland annat hälsade vi på Alar och hans "polare" på museet, beskådade och beundrade Jorma Fribergs skapelse "Gättor" och blev bjudna på kaffe i "VIP-rummet".

Slutligen håll utkik i brevlådan under december! Årsmöteskallelsen är på gång. Må gott. Lev väl.

Owe Fahlström

Rapport från höstmötet

Ovanligt välbesökt (cirka 75 pers), men som vanligt få från den yngre generationen. Uppropet från Runö kommun diskuterades. Några medlemmars förslag behandlades. Man enades om att goda relationer till ön "är ett måste" för att den skall kunna utvecklas och fortleva. Vi tror att turism är något man bör satsa på. Allt kvarlämnat skrot måste inventeras och bortfraktas. Det är stor risk att ön som är landets minsta kommun kommer att mista sin självstyrelse, som Abruca gjorde för något år sedan och där nu affären har lagts ned. Därför är det viktigt att runösvenskarna, som äger större delen av ön, kommer med konkreta förslag till en plan och medverkar aktivt till att den kan genomföras.

En interimstyrelse till ny förening, en fastighets- eller tomtägarförening, föreslogs med undertecknad som ordförande, Olle Österman, Eric Österman, Meta Majlund och Mihkel Sergo som medlemmar.

Nyheter från Runö

Kyrkans hus står snart klart och prästen Harri Rein räknar med att kunna flytta in till jul. Korsgården antar mer och mer form. Pengarna som avsatts till ordinarie flygturer till ön har redan tagit slut, så nu blir det inga fler reguljärturer till ön i år. Kommunen har fått bidrag (118.000 EEK) för att köpa träbearbetningsmaskiner. Dessa finns på plats redan nu och har levererats från Tyskland. Kommunen arbetar på att ordna vattenförsörjningen på ön så att ett bättre vatten kan fås i kranarna.

Sommarresa år 2001

Jag är redo att även nästa sommar ordna resa till Runö. *Leif Strömfelt*
Ordförande i Runöbornas Förening

Aibolands museum

Jag funderar lite över frågan – när är ett museum färdigt?

Man säger ju att så länge man arbetar med olika projekt i ett museum blir det aldrig färdigt. Jag vill ändå se förloppet uppdelat i etapper, för att kunna orientera mig bättre i den stora processen. I dag har vi ett fungerande system med utställningar. Alltsedan museet öppnades har vi försökt skapa nya utställ-

ningar varje år för att våra besökare ska mötas av något nytt varje sommar. Vi bestämde oss för att börja med tillfälliga utställningar eftersom vi inte hade tillräckligt med material, pengar och kunskaper för en stor basutställning och vi upptäckte att det fungerade utmärkt och tänker fortsätta på samma vis. Glädjande nog finns det intresse hos de yngre i Estland för sådan museiverksamhet. Jorma Friberg, som kom till museet för att bygga en båt, har nu bestämt sig för att stanna lite längre och har som nästa uppgift att göra en utställning om estlandssvensk sjökultur. Sommaren 2001 ska han leda ett näthusprojekt, vilket bland annat innebär att vi kommer att flytta ett gammalt näthus till museigården.

En mycket viktig del av museets helhet är att det finns personal som man kan räkna med och det gör det.

Vi har också ett bra samarbete med universitetet i Dorpat. Till sommaren ska vi tillsammans med studenter och museianställda genomföra ett omfattande projekt, där 200 personer som har estlandssvensk bakgrund ska intervjuas.

Mer utrymme för utställningar kommer att skapas. Kontorsrummen flyttas från Väedens hus till Hambergs hus. Renoveringen av Hambergs hus, som kändes oändlig, närmar sig med hjälp av stiftelsen och olika donatorer sitt slut. I januari ska övervakningen vara färdig och om våra förhoppningar när det gäller finansieringen infrias, kommer snart också nedervakningen att bli

färdig. Förutom magasinet, som redan finns, ska det bli konferens- och sällskapsrum där.

Förhandlingar pågår för rivning av den gamla kemptvätten. Där planerar vi att anlägga en gräsmatta. Det finns ingen som tycker att man ska bevara det grå minnesmärket från sovjettiden. Förmodligen kommer vi dock att spara den äldre delen som verkstad.

Tre gästrum ska byggas i Väedens hus, det ska bli stenbeläggning på gården och sen ska museets byggnader vara klara. Efter det återstår det naturligtvis massor med detaljer, men det känns bra att de stora investeringarnas tid är förbi. Jag tröttnar aldrig på att tacka våra bidragsgivare och hoppas att även fortsättningsvis få hjälp.

Museet har slutligen också registrerats formellt av regeringen. Även om man inte sa det rent ut så undrades det om Estniska Republiken verkligen behövde ett statligt museum för en minoritet "som inte finns mer". Saken fick en positiv vändning tack vare estlandssvenskarnas stöd. Enligt vad jag vet, finns det inget annat statligt museum i Estland, som har så hög procentuell finansiering vid sidan om den statliga budgeten. Detta innebär en trygghet för att estlandssvenskarna kommer att ha en institution, som garanterar kontinuiteten för den estlandssvenska verksamheten – ett eget museum.

Jag hoppas att nästa höst kunna konstatera att museets renovering är så gott som klar. *Alar Schönberg*

S:t Mikael's församling

S:t Mikael'skyrkan på Riddaregatan börjar nu vad det gäller interiören att allt mer likna en kyrka. Orgeln som är en gåva från Täby församling och som sedan har renoverats med stöd från Huddinge kyrkliga samfällighet och Stockholms stift är nu så gott som klar att ta i bruk. Det har varit en verklig glädje att få följa arbetets gång och då och då kunna få lyssna till en ny stämma som blivit klar att tas i bruk. Predikstolen eller rättare sagt vad som finns kvar av den kunde vi hämta ut från Estniska statens konstmuseum i somras. Den hade då tillryggalagt en lång resa från den gamla till den nuvarande S:t Mikael'skyrkan och under andra världskriget var den förvarad i kyrkan i Kors för att undkomma de ryska bombningarna och kom sedan att användas i Märjamaa kyrka tills den på 1980-talet krävdes in av konstmuseet, som dessvärre inte hade plats för den utan placerade predikstolen i en grindstuga på Kadriorg, där så småningom taket rasade in. Det som

sedan gick att gräva fram blev så placerat i Riddarhusets källare. Restaureringen kommer därför att bli både tidskrävande och kostsam innan predikstolen förhoppningsvis återfått sin gamla förlorade skönhet.

Altarramen, som fick stå kvar i Märjamaa kyrka, befinner sig i betydligt bättre skick och kommer att återlämnas till första söndagen i Advent, vilket passar särskilt bra då vi denna dag planerar en sammordisk högtidsgudstjänst tillsammans med finska församlingen.

Baptisteriet kommer åter till sin gamla plats i början på nästa år förutsatt att alarmsystemet som Automatic alarm lovat skänka, då har kunnat installeras.

Hangö svenska församling har också lovat ta ansvar för att kyrkbänkarna blir avpassade och målade efter det kyrkorum som nu växer fram och för att fortsätta uppräkningen av gåvor som vi är tacksamma mottagare av så har Oscars församling lovat skänka inte mindre än 32.000 SEK för vilka vi kan göra i ordning hallen utanför köket genom att riva mellanväggarna från sportskolans tid och återställa det hela som det en gång var.

När det gäller kyrkan på Nargö, så har vi startat ett projekt för att kunna bevara det som finns kvar, vilket vi

Forts. på nästa sida

Utställning om estlandssvensk sjöfart i Estlands sjömuseum 19.07-30.09.2000

Utställningen öppnades i Tjocka Margareta- på första våningen i tornet för tillfälliga utställningar. Det var festligt värre, mycket folk kom trots att (eller kanske tack vare) att det var semester-säsongs. Folk från olika museer (även Dagö) och många andra intresserade. Här var estlandssvenskarna och deras ättlingar. Sjömuseets direktör Urmas Dresden och friluftsmuseets direktör Merike Lang talade om utställningen, som var frukten av det första samarbetet. Sveriges ambassadör Elisabeth Borsii Bonnier höll ett mycket festligt tal och underströk estlandssvenskarnas roll i Estlands historia.

Nargö-ättlingen Lennart Hans Jürngenson framförde sina Laiku- dikningar. Det var som att höra ett milt brus från Nargö. Undertecknad, som hade gjort utställningen, tackade alla som hade hjälpt till. Idén till utställningen fick jag ett år tidigare när jag såg hur Ingvald Dyrberg hade återskapat sin pappas galeas. Margit Rosen Norlin från Nargö, stod för en stor andel av utställ-

ningsmaterialet och kom med föremål som nargöborna hade tagit med sig när de flydde för 55 år sedan. Margit fraktade också föremålen i sin bil från Sverige till Estland, de flesta fiskeredskap och några av redskapen var otroligt sällsynt att få se.

Här fanns också mycket spännande originaldokument till exempel tulldeklARATIONER från olika hamnar och tidsperioder. Helt unikt är ett diplom med en medalj, som Finlands president Svinhufvud gav till nargöbon Leander Rosen, som tack för att han hade räddat finska sjömän. Det var också spännande att läsa i ormsöskepparen A Fälts logg-

och räkningsböcker. På de gamla sjökorten kunde man följa de olika segelbåtslederna.

Den största delen av utställningen bestod av fotografier. Jag hade samlat ihop nästan 200 stycken från Nordiska Museet, SOV:s samlingar och Estlands arkiv, men här fanns också några från privata samlingar, som alltså visades för första gången.

Trots att det var mycket krångel och penningproblem, fick vi stöd och hjälp av många från Rickul/Nuckö Einar Hamberg, Ingvald Dyrberg, Göte Brunberg och Hjalmar Stenberg.

Sjömuseets konstnär Roman Matkewicz hade gjort utställningen med pietet och intresse.

Som ansvarig för utställningen vill jag ännu en gång tacka alla som bidragit till att den kunnat förverkligas.

Min avsikt är att i framtiden dokumentera allt material i ett album och det finns fortfarande möjlighet att komplettera med mer.

Juta Holst

Museets direktör Nerike Lang invignings-talar. Juta Holst är iförd den lotsuniform, med gradbeteckningen mästerlots, som skänkts till Aibolands museum av Frans Lillevars.

S:t Mikael's församling

Forts från föregående sida

hoppas kunna genomföra med hjälp av Viimsi landskommun och nargöbor i Sverige. Planeringen har också inletts för ett gemensamt familjeläger på Nargö tillsammans med vår vänförsamling i Vårbygård.

På estlandssvenskarnas Kyrkodag i oktober talade jag om våra planer att i kyrkans nischer presentera församlingens, kyrkans och estlandssvenskarnas historia och det är vår fortsatta förhoppning att de olika hembygdsföreningarna kunde ta ansvar för var sin nisch, där man där man kunde ha en modell av sin kyrka och några bilder eller annat som kan vara av intresse att presentera för de turister som förhoppningsvis kommer hit i allt större antal.

Med tillönskan om en fridfull jul och ett välsignat nytt år då vi hoppas få se så många som möjligt här i S:t Mikael-skyrkan.

Patrik Göransson, kyrkoherde
Ps. Gudstjänst varje söndag och kyrkan är öppen för besök och andakt måndag till fredag. Ds.

Elmars ruta

BOKANMÄLAN

Ny bok om Baltikums judar

BALTISKA JUDAR - FÖRDRIVNA,
FÖRFÖLJDA OCH FÖRINTADE,
WARNES FÖRLAG

Cirka 1.000 av de 4.000 judar, som bodde i Estland före andra världskriget, mördades av de tyska ockupanterna. Detta och mycket annat kan man läsa om i Ingvar Lundins bok om Baltikums judar. I Estland bodde det inte så många judar som i de andra baltiska staterna och ett av skälen till att en mindre andel estniska judar dödades är helt enkelt att flertalet hann fly österut. Den tyska krigsmakten skulle ju först ockupera Litauen och Lettland.

I Lettland mördades nästan 60.000 judar av en population på 95.000 före kriget. Av Litauens kanske 225.000 judar dödades 200.000. Dessutom transporterade nazisterna ytterligare flera tiotusentals judar från andra ockuperade områden av Europa till Baltikum för att avlivas. Sammanlagt beräknas 300.000 judar ha mördats i Baltikum under Förintelsen.

Att många ester, letter och litauer hjälpte tyskarna i samband med Förintelsen har varit ämne för den oftast återkommande kritiken mot de baltiska staterna efter frigörelsen 1991. Kritiken har särskilt riktat in sig på att många balter - inte minst inom utbildningsväsendet - försöker att "glömma bort" den hjälp som nazisterna de facto fick av militärer, poliser och civilpersoner.

I boken kan man för övrigt läsa att judarna drabbades hårdare än någon annan folkgrupp av de sovjetiska massdeportationerna i juni 1941.

Mattias Reinholdson

Estlandssvenskar i svensk press

Svenska Dagbladet skrev den 1 november om svenskbyborna i ett reportage som täckte nästan en hel sida (av det gamla, stora formatet).

Frilansjournalisten Nils-Erik Ekstrand skriver om sitt besök i byn i maj och det finns en historik som går tillbaka till fördrivningen från Dagö och ankomsten till Ukraina 1782.

En särskild artikel handlade om Lilian Malmas, som 1997 sökte men inte fick uppehållstillstånd i Sverige. Enligt artikeln gav Invandrarverket (nuvarande Migrationsverket) under åren 1990-96 nästan undantagslöst uppehållstillstånd till de svenskbybor, som ville flytta till Sverige.

Enligt Migrationsverket fick 200 personer med anknytning till Gammal-

Kåseri på nuckömål ...

Forts fr s 4

noa som dom änt fingo håtes da? Ve fingo tele än dor gavst jöl-äpol, nitor förstås, lite pepar-kokar, nick-nacker å kanske noan längan kämfäigg mä gull-lintar ringom.

Nö fick e räckte. Ve blevo bara hongrata å flicka som had servera äss so orole ut å kanske trod a än ve had täinkt te bli te nåtarbos tär! Å håla tjana e tel te språk om tole som ha kuna vara. "Nö gå ve hajm te me", sa ja. "Tär ä e no gisolet bara ve kuna kanske sjong än jölsång, noan som änt sjongst e kärkja".

Ve stakla ut e kerde å kom in e kerde! Ja had te låns nargesboas lihl kapolärge (orgelharmonium) - hån had ståe e *svänsk kärkjas* fårsta baket he som nargesboa had kerst ut främ sin hajmar främ rissn mä somarn 40. Ja bärja späl "O du saliga..." bara fingorna vor så stinn än dom änt träffa rät taplar. Ja dro fingorhankol opa händre bara he kendst så apart säss än ve sluta mitt e sängen.

Edvin undrast eve hankfäre ja änt ajlda. "Kära man", sa ja, "här har dor änt ajldast unde hajle heste. Ja ha änt fåe kep ajn enda veahalk å lektorn (elektricitet) är änt häldor än e åneng. Mä kojldte tå man ska lägjas ner tockar ja all varm vamsar som ja har opa me å tendar petroleumslampa brajver senge - ales är dor änt te tänke te somoln å".

Naj hlekavis kund ve änt site å frus. Bäst te gå ut. Edvin vild fårst seke opp min "utgåfläck" bara ja laj skri: "Naj, naj, tit får dö änt gå!" "Huss säs, he tarvas nedit", sa en. Mitt svar blaj än ja no had "vatopältek" (WC) bara än ja åttorste-tien änt had have noa gättna främ a. Ättsom e var så kallt e kårtre had tåröna (rören) fröse fastar. He tarvast no än längre tis mjuk än e åtor kund bäre skålp vattn tär. Edvin var nifikendor te få vita huss ja klara min "rajsar" tå

svenskby komma till Sverige då. Ekstrand avslutade artikeln: "Man kan tolka det så att den gammalsvenskbybo som inte passade på under den tiden mer eller mindre får skylla sig själv."

Sistasidan på Sändaren, som ges ut av Baptistsamfundet och Missionsförbundet, innehöll den 12 oktober en artikel från Ormsö. Det är Margareta Johansson, till vardags reporter på Radio Jönköping, som bland andra träffade Elisabeth Hedfors på Ormsö vid tioårsjubileet av återinvigningen av S:t Olofskyrkan. Hedfors pappa Birger Westberg hör till de ormsöbor som kom till Sverige under kriget och både far och dotter blev pastorer i Svenska Missionsförbundet. Artikeln handlade bland annat om västgöten Lars Johan Österblom, vars ankomst till Ormsö 1873 kom att förändra livet för så gott som samtliga ormsöbor.

En annan person, som visade Mar-

tåröna vor fastfrösjar? Ja sa än ja bruka ränt te Rådhusen "inrättninge" mä veta å he ana fick man vänt mä tätt man kam te arbetsplatsn opa Dombärke. Edvin sto nö å stampa å sa än ve skuld skind äss te Rådhusen!

Ve had lie te Rådhuplatsn, han som färretien kallast färe Svänsk tårge (Rootsi turg opa eist), tå ve stäitt opa än man som ve kend främ skoltien e Håsol. "Ne had så goa jon", sa en, "håva ne bråtet nostäl?" Ve sa som e var än ve fårst had eitt lihlet "ärand" te utträttand, bara än vårt sterst ärand var te få feda nostäl å lite varmar. "Tå troor ja än ne ha kome rät", sa håsolbon. "Mina migg ä mä främ Håsol. Hån håldor tel te ordn mä "prasnik" (fest) ätt sina hläft å ja ä säkror opa än fedakrame komor te räckte tel te fill mä er liver. He tarvas just eitt par skaple ong man e he flitorsällskape som komor", sa en. "Å varmt håva ve". Hitt var himolsk order färe äss.

Tå ve had satst te bords tarvast e änt saj får gångar tel än ve sköld tvåva färe äss. Än pårts ätt anan skrall ner e moasäicken. He gält mä te tänke opa mårgas-daen å tå håva lite opa lagor.

Bara domt no, had ve håma ute äss än dajl feda e onedan - ve blevo te nåtarbos ver vårt gammolt håsolfålk!

Tolemod fluo min tankar färgal somarn e svensk kärkja e Rävöl.

Mä Kustbon vill ja än ajn gång skick våra gammol häilsning: "Goa jöl å gutt Nit år! Bätra opa ni-äre än gal-äre!" Häilsninge gåldor mä tå Kustbons läsare som ära träittor opa mitt "nokah-lapor".

Fotnot: Jag är medveten om att det finns ett antal ord och uttryck i mitt kåseri som många läsare kan finna obegripliga. En utförlig ordlista skulle emellertid bli för skrymmande. För det allt mer krympande antalet "genuina" estlandssvenskar - oavsett från vilket dialektområde de kommer - bör nog texten vara förstaelig.

gareta runt på ön, var Lars A Lindström, som visade henne bönehuset i Rälby, där det fortfarande finns en liten baptistförsamling kvar. Lindström berättade om hur gudstjänstlivet såg ut fram till den svenska flykten.

Mattias Reinholdson

PUBAFTON

fredagen den 2 februari
kl 18-21

i SOV:s föreningslokal på
Roslagsgatan 57.

Välkomna!

Debatt

Vipall, Vippal, Vippall eller Vipple?

Vän av ordning har upprörts över min stavning av namnet på den lilla svenskbygden innanför Rågöarna. Oförskyllt har därmed de sjungande kvinnorna därifrån dragits in i sammanhanget. Det är jag och endast jag som är skyldig till att stava Vipall som jag gjort - och det kommer jag att fortsätta med! Som när det gäller så många andra estlandsvenska ortnamn finns det alternativa stavningar också när det gäller detta. Det har att göra med att det inte finns någon standardiserad stavning av de estlandsvenska folkmålen - det finns ju inte något etablerat estlandssvenskt skriftspråk utan när estlandssvenskarna småningom började skriva var det i allmänhet på någon form av högsvenska. Det finns goda exempel på dialektala uppteckningar på de olika dialekterna men dessa är sällan särskilt standardiserade när det gäller stavningen. För övrigt tror jag att Kustbons läsare skulle bli något förvånade om redaktionen övergick till att skriva ortnamnen på

den lokala dialekten - Hapsal skulle bli Håsol eller Håsjul, Reval blir Rävöl eller Rävul, Gutanäs blir Gudanes, Odensholm blir Backan, Roslep blir Rohlop medan Baltischport blir Rågervik (Rågömål) eller Baldinska (på Odensholm). Beträffande namnet på den före detta kommunen i norra Nuckö socken blir det dialektala troligen Rikol men även här är det vanligt med flera stavningar i skriven text. Rickul har varit vanligt under senare år, tidigare var Rikull dominerande - många hävdar- måhända med rätta - att detta är den riktiga högsvenska stavningen.

Vad de flesta sysslar med när man använder ortnamn i dagens Kustbon är att skriva dem i ett slags högsvensk form där man i viss mån söker efterlikna de dialektala formerna. Några "standardiseringsivrare" har under årens gång sökt lansera ett slags stavning som den "riktiga" för hela svenskbygden medan andra knutit näven i fickan och ansett att det skall vara annorlunda - i en del fall också rutit till. Ju längre bort i tiden de ursprungliga dialekterna ligger, och ju fjärrare de lokala varianterna av uttal, vilka ju kunde variera från by till by, desto lättare är det att det växer fram något slags "standard-estlandsvenska" som i själva verket inte längre har särskilt mycket att göra med de ursprungliga folkmålen.

När det gäller just Vipall kan Kustbon från 1935-37 tjäna som ett gott

exempel på hur det var när man ännu hade bygden och målet på nära håll. Vipall stavades då i olika artiklar och med olika skribenter Vipall, Vippall och Vippal. Naturligvis visste alla vilket område och vilka människor det rörde, och man accepterade uppenbarligen olika stavningar. Däremot var man - med rätta - upprörda när den dåvarande trångsynta estniska regeringen tvingade estlandssvenskar att i sin egen tidning skriva ortnamnen på estniska, vilket hände under en period vid mitten av 1930-talet.

När det så gäller Vipall gäller det alltså att i skrift på bästa sätt efterhärma det dialektala uttalet - som avslutas tjockt l - och det anser jag att man gör med den stavning jag - och åtskilliga andra - använder. För att komplicera bilden kan jag nämna att Vipallborna själva gärna omtalade sin hembygd i bestämd form - Vipple med tjockt l - bör också kunna stavas Viple. *Göran Hoppe*

NOT: l med fetstil symboliserar tjocka l.

Fler svenskar besöker Estland

114 000 svenskar besökte Estland under årets åtta första månader, uppger Dagens Industri. Antalet är 20 procent högre än för samma tid året innan.

Efterarbeten kring återgång av egendom enligt

ÄGANDERÄTTSREFORMEN I ESTLAND

Kalmet Fastighets AB, civilekonom Georg Kalmet, erbjuder i samarbete med i Tallinn verksamma specialister inom äganderättsreformen, tre jurister varav advokaterna Raivo Bergson och Viktor Brügel följande tjänster:

- kontakt med hyresgäster vilka f n är bosatta i din eller din familjs fastighet
- formulering av juridiska avtal: hyresavtal, affärsjuridiska avtal m fl
- förhandlingar med dina bekanta, vänner och släktingar/medsökanden
- efterfrågningar vid vederbörliga myndigheter i estniska republiken
- rättslig och affärsrättslig rådgivning enligt lagar i estniska republiken
- förhandlingar vid domstolar i estniska republiken
- byggnadstekniska besiktningar av i Estland auktoriserad byggnadsinspektör
- fotoreportage av förväntad, restituerad egendom
- beräkningar av krav för ekonomiskt lönsamt fastighets- och markinnehav samt drift
- framställning av beslutsunderlag i övrigt inför val av bästa möjliga handlingsalternativ för dig och din familj
- förvaltning av fastighet, lägenhet, mark eller annan egendom
- översättningar till och från estniska, även från engelska till estniska
- information om estniska värdepapper - aktier, obligationer och fonder
- samtalspartner, ev. rådgivning avseende av staten emottagna värden i s.k. EVP-kronor
- andra tjänster vilka faller sig naturliga inom beskrivna verksamhetsfält.

Passa på att utnyttja ett fördelaktigt tillfälle att befästa, försäkra och effektivisera dina och din familjs materiella rättigheter i den estniska republiken. Vi kan förvalta återlämnad egendom, sälja den eller skaffa fram ny lägenhet, ny annan egendom på annan, önskad plats, t ex för erhållen kompensationsersättning.

Moderata priser! Första timmen muntlig rådgivning gratis. Var vänlig ta kontakt med mig!

KALMET FASTIGHETS AB

(TALLINN)

c/o G. A. KALMET · Artillerigatan 97, 115 30 Stockholm. Tel och fax 08-664 63 45

Sihi tn. 105, EE-11617 Tallinn. Tel 009-372-670 12 03. Mobiltelefon (svensk) 073-949 03 50, (estnisk) +312 50-247 87

Min älskade Make
Vår käre Far
Svärfar och Farfar

Alexander Dans

* 3 december 1914 i Rickul
† 1 september 2000 i
Upplands Väsby

AMANDA
STIG och MAUD
Peter och Ulrika
Göran och Mååna
KLAS och YVONNE
Karin Katrin
Syster Agnes
Släkt och vänner

*Ett strävsamt liv
har slocknat ut
En flitig hand
har domnat
Din arbetsdag har
nått sitt slut
Du ville oss väl
Du älskade oss alla
av hela Din själ
Välsignat vare
Ditt minne*

Vår kära Mor
Svärmor och Farmor

Amanda Dans

* 21 juli 1916 i Rickul
† 10 oktober 2000 i
Upplands Väsby

STIG och MAUD
Peter och Ulrika
Göran och Mååna
KLAS och YVONNE
Karin Katrin
Släkt och vänner

*Far har sträckt ut handen
Mor har fattat den
På den andra stranden
mötas de igen*

Vår käre

Algot Holm

* 20 augusti 1929
på Ormsö
† 13 september 2000
i Stockholm

LARS och ING-MARIE

Kristina
Katarina
Linnea
Maria

Eivor

övrig släkt och vänner

*Stilla, så stilla Du käre
nu slumrar
Borta från sjukdom och
strid
Stor är vår saknad men
dock vi Dig unnar
Vila i frid*

Vår kära Syster
Faster och Moster.

Lydia Kröndström

f. Grundsten
* 16 november 1915
på Ormsö
† 10 november 2000
i Stockholm

OSKAR

Syskonbarnen med familjer

Släkt och vänner

*Vi binder en krans av minnen
De vackraste och finaste vi
har
Vi vet att de aldrig skall vissna
Hos oss är du alltid kvar*

Vår kära lilla
A-mamma

Hilda Lemberg

* 12 november 1911
på Nuckö
† 25 september 2000 i
Landskrona

Anette och Stefan
Linda, Joel
Lotta och Christian
Alexander, Samuel

*Du var så trött
Din bleka kind
Nu smeks till ro
Av höstens vind*

Vår älskade Mor
Mormor, Farmor
och Mormorsmor
Maria Broström

f. Besterman
* 13 september 1910
† 15 oktober 2000

Lilian; Willy
Maj-Britt, Ove
med familjer

*Du går ifrån oss
men är ej borta
I våra tankar
Du lever kvar*

Vår kära Mor och Svärmor

Pauline Talberg

* 12 oktober 1911 i Rickul
† 5 november 2000 i
Södertälje

Helga och Einar
med familjer
Släkt och vänner

*En trött liten Mor med
silvergrått hår
Och panna som plöjts av
bekymmer och år
Nu sover hon lugnt
i det tysta bo
Dit Far har gått före
till vila och ro.*

Vår älskade Mor, Svärmor,
Mormor och Farmor

Sylvia Ekman

* 31 augusti 1922 i Rickul
† 1 september 2000 i
Eskilstuna

VIVI och ÅKE
Malin och Johan
Alice

Therese och Peter
LENNART och
BRITT-MARIE

Sandra
GÖRAN
Syskon

Övrig släkt och vänner

*Du ledde oss varsamt i
barndomens år
Du gav oss den kärlek
en Mor blott förmår
Du lärde oss se, på vår
framtid med tro
Att lyckliga dagar en
gång skulle gro
Vi tackar Dig Mor, för
den kraft Du oss gav
Du var, lilla Mor, vad
vi mest höll av.*

Estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens Vänner

kallar härmed till årsmöte

lördagen den 31 mars 2001 kl 13 00

i Eesti Maja, Wallingatan 32 i Stockholm (nära Norra Bantorget)

I programmet medverkar Estlands nye ambassadör i Sverige, Toomas Tiivel.

Det blir också sång och musik - förutom sedvanliga årsmötesförhandlingar.

Kaffe och smörgås till självkostnadspris.

Boka redan nu in dagen i almanackan.

Årsmöteshandlingar kommer att bifogas nästa nummer av Kustbon eller skickas ut med en särskild kallelse till dem som betalat medlemsavgift.

STYRELSEN

Predikstolen

Har du sett vår predikstol, frågade Patrik Göransson, kyrkoherde i S:t Mikael's församling i Tallinn. Nej, jag ser inget i kyrkorummet som ser ut som en predikstol. Men svaret får jag när Patrik låser upp och öppnar dörren till det rum som skall bli kyrkans sakristia.

I lådorna på golvet finns svarvade delar, uppställda i fönstret figurer, på bänken kerubansikten, vid väggen och i ett hörn ännu flera delar. Nästan alla delar finns härenligt vad Patrik berättar. På underliga, långa och krokiga vägar har delarna kommit tillbaka till kyrkan.

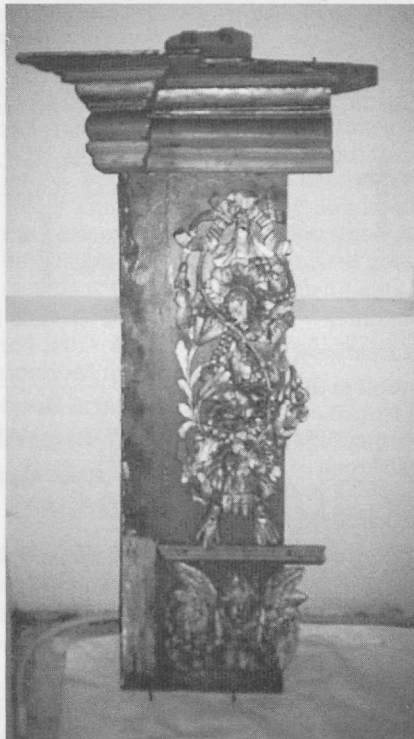
Kyrkans orgel är under uppbyggnad och troligtvis är den klar till julhelgen. Men till predikstolens renovering saknas medel.

Stiftelsen S:t Mikael's i Tallinn Kyrkofond hjälper till och förmedlar gåvor för kyrkans predikstol. Stiftelsen har postgironummer 649 27 05 - 6.

Margit Rosen Norlin

Patrik visar gärna alla delar till predikstolen.

Kärslätt-träff!

Söndagen den 25 februari 2001
klockan 13.00
i SOV:s lokaler
Roslagsgatan 57,
Stockholm.
Välkomna!
SVEN SVÄRD

GUDSTJÄNSTER I DEN SVENSKA S:T MIKAEL'S FÖRSAMLING I TALLINN 2001

Varje söndag kl 12.00 av kyrkoherde Patrik Göransson.
Mycket välkomna!

JUTA HOLST
ordförande

Vårt kansli är öppet måndag - fredag kl. 10.00 - 14.00.
Tel/Fax: 00 372 6 44 19 38.

AVLIDNA

Karin Plyhm, född Brun den 28 januari 1926 i Nuckö, avled den 6 december 1999 i Stockholm

Maria Lilja, född den 8 oktober 1915 på Ormsö, avled den 6 april 2000 i Falköping

Svante Tanseri, född den 14 mars 1934 i Nuckö, avled den 13 augusti 2000 i Stockholm

Emmy Elvina Veideskog, född Engdahl den 30 oktober 1925 på Ormsö, avled den 15 augusti 2000 i Stockholm

Rita Bertelson, född Rosen den 24 mars 1910 på Nargö, avled den 25 augusti 2000 i Stockholm

Elsa Elfrida Roos, född Matsson den 21 februari 1909 på Nargö, avled den 7 september 2000 i Lund

Agda Ellen Pärnaste, född Antsvee den 8 mars 1926 på Nuckö, avled den 15 september 2000 i Eskilstuna

Maria Häggblom, född Nyman den 1 januari 1921 på Ormsö, avled den 10 oktober 2000 i Stockholm

Richard Bernhard Greisman, född den 1 december 1920 i Pasklep, Nuckö, avled den 17 oktober 2000 i Stockholm

Inga Astrid Olivia Hamberg, född den 1 januari 1936 på Ormsö, avled den 19 oktober 2000 i Stockholm

BEMÄRKESEDAGAR

1:a KVARTALET 2001

98 ÅR

Sigrid Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval

96 ÅR

Maria Fält, född den 10 januari 1905, Ormsö

Herman Rosenborg, född den 6 februari 1905, Rågöarna

Hermine Vikman, född Villberg den 18 mars 1905, Reval

Birgitta Bäckman, född Wikström den 29 mars 1905, Ormsö

95 ÅR

Edgar Johannes Freiberg, född den 3 mars 1906, Nargö

94 ÅR

Martha Amalie Kopamees, född den 12 januari 1907, Nuckö

Olga Blees, född Klingberg den 2 februari 1907, Rickul

93 ÅR

Sofia Grönlund, född den 29 januari 1908, Rågöarna

Mina Wikström, född den 24 mars 1908, Ormsö

Elvine Klippberg, född Viberg den 26 mars 1908, Rickul

92 ÅR

Irene Stubender, född den 4 januari 1909, Nuckö

Agneta Kask, född Grundström den 14 januari 1909, Ormsö

Johannes Lemberg, född den 14 februari 1909, Reval

Sofia Heyman, född Brunberg den 27 februari 1909, Rickul

91 ÅR

Gertrud Sjöström, född Stenros den 27 februari 1910, Ormsö

Pauline Koinberg, född Hamberg den 1 mars 1910, Rickul

Alice Tennisberg, född den 5 mars 1910, Nuckö

90 ÅR

Vilhelmine Sandvik f Tönisson den 13 oktober 1910, i Vippal

Elfrida Alun, född den 26 januari 1911, Nuckö

Mathilda Margareta Aman, född Koinberg den 20 februari 1911, Nuckö

Olga Thomsson, född Sandsten den 21 februari 1911, Rickul

Mina Ahlström, född Timmerman den 26 februari 1911 Ormsö

Katarina Ahlberg, född Benholm den 3 mars 1911, Ormsö

Maria Murman, född Appelblom den 9 mars 1911, Ormsö, bosatt på Ormsö

Maria Lilja, född Dahl den 29 mars 1911, Ormsö

85 ÅR

Maria Gunneström, född Schönberg den 4 januari 1916, Rickul

Karin Maria Liljeröth, född Berg den 12 januari 1916, Reval

Kristian Hollman, född den 27 januari 1916, Runö

Aline Uusar, född Heyman den 27 februari 1916, Rickul

Holger Westerman, född den 16 mars 1916, Rickul

Maria Berggren, född den 20 mars 1916, Ormsö

Ilse Ital, född Lindström den 23 mars 1916, Vippal

Alma Selina Teichman, född den 26 mars 1916, Nuckö

80 ÅR

Hans Åkerman, född den 2 januari 1921, Ormsö

Benita Mickelin, född den 6 januari 1921, Ormsö

Alide Luks, född den 3 februari 1921, Rickul

Agneta Ahlström, född den 5 februari 1921, Ormsö

Helga Louise Olsson, född Luther den 5 februari 1921, Neve

Leander Valentin Gjärdman, född den 14 februari 1921, Nuckö

Frans Sergei Herm, född den 15 februari 1921, Nargö

Manfred Söderholm, född den 20 februari 1921, Nuckö

Ingvald Stahl, född den 22 februari 1921, Rickul

Anders Hjalmar Lilja, född den 24 februari 1921, Ormsö

Axel Lindström, född den 25 februari 1921, Ormsö

Axel Gottfrid Sjöström, född den 6 mars 1921, Nuckö

Gertrud Velin, född Ahlqvist den 7 mars 1921, Ormsö

Edvin Voldemar Schönberg, född den 20 mars 1921, Nuckö

Harald Ahlberg, född den 30 mars 1921, Rickul

75 ÅR

Johannes Oswald Häggblom, född den 1 januari 1926, Ormsö

Elvine Maria Fridh, född Bergström den 6 januari 1926, Ormsö

Erika Ester Rajala, född den 9 januari 1926, Nuckö

Elna Ragnhild Vesterblom, född Klippberg den 10 januari 1926, Rickul

Gret-Marie Olsson-Jemtell, född Vesterbom den 10 januari 1926, Rickul

Maria Alide Gustafsson, född Sjöman den 15 januari 1926, Ormsö

Irene Gunhild Olljum, född Dyrberg den 20 januari 1926, Rickul

Kaleb Vesterblom, född den 25 januari 1926, Nuckö

Einar Lennart Vesterman, född den 25 januari 1926, Rickul

Henrik Hjalmar Grundsten, född den 27 januari 1926, Ormsö

Elsa Lovisa Steffensson, född Svan den 28 januari 1926, Runö

Hilda Elenbo, född Alun den 6 februari 1926, Nuckö

Harald Oswald Derblom, född den 8 februari 1926, Nuckö

Greta Gustafsson, född Mählberg den 13 februari 1926, Rickul

Anders Emil Timm, född den 16 februari 1926, Ormsö

Laine Carlsson, född Deemus den 18 februari 1926, Reval

Ingrid Dorothea Korjus, född den 21 februari 1926, Reval

Sigvard Georg Dyrblom, född den 24 februari 1926, Nuckö

Herbert Hallman, född den 25 februari 1926, Nuckö

Ingrid Gunhild Törnkqvist, född Söderholm den 25 februari 1926, Nuckö

Anita Alberg, född Kask den 3 mars 1926, Pernau

Vanda Sandberg, född Brandt den 4 mars 1926, Nuckö

Hilda Elvine Tulander, född Lundre den 13 mars 1926, Ormsö

Edvin Selin, född den 28 mars 1926, Ormsö

Paul Elmar Pernik, född den 29 mars 1926, Reval

Endla Olivia Engbusk, född den 30 mars 1926, Nuckö

70 ÅR

Elsa Linnéa Beckman, född den 1 januari 1931, Ormsö

Britta Linnéa Söderlund, född den 1 januari 1931, Reval

Edvin Mark, född den 6 januari 1931, Ormsö

Harald Berkman, född den 9 januari 1931, Nuckö

Sven Svärd, född den 9 januari 1931, Ormsö

Agnes Gunhild Hamberg, född den 10 januari 1931, Rickul

Nils-Henrik Tennisberg, född den 12 januari 1931, Rickul

Ivar Kärras, född den 15 januari 1931, Reval

POSTTIDNING B

Svenska Odlingens Vänner
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned
113 54 Stockholm
ISSN 0345-6706

God Jul önskas Kustbons läsare!

GLÖM INTE ATT KNÄCKA NÖTTERNA I JULKRYSSSET SOM BIFOGAS!

Sven Edgar Freiberger, född den 16 januari 1931, Nargö

Alvar Söderholm, född den 16 januari 1931, Nuckö

Agda Gullmarsson, född Vinter den 16 januari 1931, Korkis

Olof Henrik Söderkvist, född den 21 januari 1931, Ormsö

Klara Edvardsson, född Sekobon den 22 januari 1931, Nuckö

Lennart Schönberg, född den 8 februari 1931, Rickul

Lilian Karin Mänd, född Korvet den 12 februari 1931, Reval

Helmer Vikman, född den 12 februari 1931, Nuckö

Elfrida Eglantina Edeborg, född Bro-man den 13 februari 1931, Ormsö

Sven Timmerman, född den 15 februari 1931, Nuckö

Johannes Byman, född den 19 februari 1931, Ormsö

Einar Adelman, född den 22 februari 1931, Nuckö

Harni Milder, född den 23 februari 1931, Hapsal

Laine Dagmar Jältorp, född Mathiesen den 6 mars 1931, Nuckö

Ulla (Hulda) Östergren, född Lilja den 7 mars 1931, Ormsö

Ragnar Erik Rosenborg, född den 7 mars 1931, Rågöarna

Svea Linnéa Boman, född den 10 mars 1931, Rickul

Edla Karlsson, född Granberg den 10 mars 1931, Nuckö

Alide Saar, född den 16 mars 1931, Nuckö

Helga Larsson, född Kask den 18 mars 1931, Ormsö

Rosine Marks, född den 22 mars 1931, Odensholm

Artur Amandus Kärman, född den 27 mars 1931, Nuckö

65 ÅR

Edvin Ahlström, född den 3 januari 1936, Ormsö

Leontine Ingeborg Granback, född den 24 januari 1936, Rågöarna

Lydia Widecrantz, född Koinberg den 1 februari 1936, Nuckö

Henning Sigvard Lilja, född den 6 februari 1936, Ormsö

Johan Puman, född den 15 februari 1936, Nuckö

Karin Vesterbom, född den 17 februari 1936, Rickul

Sven Olof Stenros, född den 19 februari 1936, Ormsö

Henrik Sven Bergström, född den 24 februari 1936, Ormsö

Sigvard Markus, född den 25 februari 1936, Reval

Berta Johanna Blomman, född den 2 mars 1936, Ormsö

Viktor Albert Johannes Österman, född den 4 mars 1936, Runö

Signe Rant, född den 5 mars 1936, Nuckö

Edvin Ahlberg, född den 12 mars 1936, Rickul

Helga Miralda Mathiesen, född den 15 mars 1936, Nuckö

Arne Erling Thomson, född den 17 mars 1936, Rickul

Olof Egon Klingberg, född den 18 mars 1936, Rickul

Elof Lembit Fahrman, född den 19 mars 1936, Nuckö

Olof Evert Brunberg, född den 26 mars 1936, Rickul

Harriet Heldring, född den 27 mars 1936, Rickul

60 ÅR

Leida Westerholm, född den 3 januari 1941, Rickul

John Ivar Ahlros, född den 4 januari 1941, Ormsö

Margit Grönberg, född den 5 januari 1941, Nuckö

Marja Aman, född den 11 januari 1941, Hapsal

Rickard Emanuel Björk, född den 11 januari 1941, Runö

Helle Gering, född den 15 januari 1941, Reval

Sven Erik Kerst, född den 17 januari 1941, Reval

Sven Brus, född den 23 januari 1941, Nuckö

Evi Norrberg, född Tui den 26 januari 1941, Nuckö

Kalju Arne Puuström, född den 28 januari 1941, Reval

John Vesterman, född den 4 februari 1941, Rickul

Inga Markus, född den 6 februari 1941, Reval

Sven Söderlund, född den 12 februari 1941, Reval

Nils Broman, född den 19 februari 1941, Rickul

Gunnar Stenros, född den 23 februari 1941, Ormsö

Inga Linnéa Vennberg, född den 23 februari 1941, Ormsö

Ingvar Heldring, född den 24 februari 1941, Hapsal

Maie Ahlberg, född den 28 februari 1941, Rickul

Ivar Laansoo, född den 6 mars 1941, Nuckö

Sten Sture Stenberg, född den 7 mars 1941, Rickul

Hans Göran Kivaremees, född den 9 mars 1941, Ormsö/Sverige

Elly Ahlgren, född Lindström den 10 mars 1941, Runö

Tomas Lindeberg-Lindvet, född den 13 mars 1941, Dorpat

Erik Hallberg, född den 14 mars 1941, Reval

Elin Österman, född den 16 mars 1941, Runö

Zenita Göransson, född den 18 mars 1941, Stockholm

Olov Konrad Blomqvist, född den 23 mars 1941, Rågöarna/Sverige

Mikael Sergo, född den 23 mars 1941, Runö

Evi Hasselquist, född Heldring den 24 mars 1941, Rickul

50 ÅR

Kjell Törneholm, född den 2 januari 1951, Nyköping/Ormsö

Claes Göran Hemlin, född den 15 januari 1951, Strängnäs/Ormsö

Anne-Liis Holmqvist, född Varik den 22 januari 1951, Uppsala/Nuckö

Ulf Ingemar Ahlberg, född den 27 mars 1951, Bromma/Ormsö

Önskas köpa

Knyppeldyna från Rågö. Svar till Gun Pella, Boråsvägen 4, 121 48 Johannes-hov. Tel 08-648 65 33

Kvarglönt och efterlyses

En svart skinnjacka storlek 54 hänger kvar här på Roslagsgatan 57. Glömd antingen på pub-aftonen den 13 oktober eller seminariet den 15 oktober. Finns att hämta Öppet mån-tor 9.00-14.00.

Efterlyses bättre begagnad fax som kan skänkas till kansliet.

Hör av dig till mig så blir jag jätteglad. Ulla-Stina tel 08-612 75 99

